

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

Obor č. 16: Historie

Dlouhý příběh jedné D(d)louhé ulice v Chomutově (Přeměna vybraných historických předměstí Chomutova se zaměřením na 2. polovinu 20. století)

**Radek Voch
Ústecký kraj**

**Chomutov
2020**

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

Obor č. 16: Historie

Dlouhý příběh jedné D(d)louhé ulice v Chomutově

**(Přeměna vybraných historických předměstí
Chomutova ve druhé polovině 20. století)**

A long story of a D(d)louhá street in Chomutov

**(Transformation of selected historical suburbs of
Chomutov in the second half of the 20th century)**

Autoři: Radek Voch

Škola: Gymnázium Chomutov, Mostecká 3000, Chomutov

Kraj: Ústecký kraj

Konzultant: Mgr. Josef Märč

Chomutov 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou práci SOČ vypracoval/a samostatně a použil/a jsem pouze prameny a literaturu uvedené v seznamu bibliografických záznamů.

Prohlašuji, že tištěná verze a elektronická verze soutěžní práce SOČ jsou shodné.

Nemám závažný důvod proti zpřístupnění této práce v souladu se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších předpisů.

V Chomutově dne 1. 3. 2021

Radek Voch

Poděkování

Tímto bych chtěl poděkovat panu učiteli Mgr. Josefu Märcovi za pomoc, kterou mi poskytl v průběhu psaní mé práce. Michaele Balášové (SOkA Chomutov se sídlem v Kadani) za její čas a za pomoc při pátrání v archivu. Jiřímu Kopicovi a Hugovi Sedláčkovi (Oblastní muzeum v Chomutově) za ochotu při hledání fotografického materiálu.

Anotace

V předložené práci SOČ jsem se zabýval proměnou jednoho z historických předměstí města Chomutova. Hledal jsem příčinu demolice staré zástavby a chtěl jsem zjistit, zda byla opodstatněná. Jako cíl jsem si vytyčil, že najdu každý z domů, který stával v dnešní Palackého ulici a vrátím mu tvář, neboť každá z těchto budov byla nevratný originál. Jednotlivé domy, mapy, plány a dokumenty jsem osobně překreslil a přepsal. Za pomoci historických plánů domů, map a fotografií jsem této ulici navrátil podobu, kterou bylo možné spatřit naposledy před 63 lety, před demolicí většiny staré zástavby.

Klíčová slova

Chomutov; ulice; demolice; výstavba; plán; 2. polovina 20. století

Annotation

In submitted SOČ, I have dealt with transformation of one of the historical squares of town Chomutov. I was searching for the reason of demolition of the old buildings and I wanted to find out if it was justified. The goal I wanted to pursue was to find every single one of the houses that stood on today's Palackého street and give them back their look, because every building was a unique original. I have singlehandedly redraw and rewrote individual houses, maps and plans. Only with help of historical plans of the houses, maps and photos I gave the street back it's original look, that could last be seen 63 years ago.

Keywords

Chomutov; street; demolition; construction; plan; 2nd half of the 20th century

Obsah

1.	ÚVOD	7
2.	KONEC VÁLKY NA CHOMUTOVSKU	9
1.	Osvobození města	9
2.	Transfer Němců a příchod nového obyvatelstva.....	9
3.	POVÁLEČNÁ VÝSTAVBA	10
1.	Roky 1945- 1948.....	10
2.	„Divoká výstavba“	11
3.	Směrný územní plán (1956).....	13
4.	Dlouhá (Palackého) ulice	14
1.	Historie	14
2.	Hostinec U zeleného stromu	24
3.	Starý dvůr („Schieferhof“)	25
4.	Areál Kongregace Milosrdných sester svatého Kříže	26
5.	Dům č. p. 269	28
6.	Dům č. p. 278	29
7.	Dům č. p. 283	30
8.	Dům č. p. 286	31
9.	Dům č. p. 1083	32
10.	Hotel Armabeton	35
4.	UMĚLECKÉ PLASTIKY V ULICI	36
1.	Voda (Venuše).....	36
2.	Otisky země (1. část)	37
3.	Otisky země (2. část)	38
5.	NEREALIZOVANÉ PROJEKTY	39
1.	Územní plán z roku 1966	39
2.	Tramvajová dráha.....	40
6.	ZÁVĚR.....	42
7.	ZDROJE:.....	44
8.	SEZNAM TABULEK A OBRÁZKŮ:.....	47
9.	SEZNAM ZKRATEK	49
10.	PŘÍLOHY.....	50

1. ÚVOD

Již delší dobu projevují zájem o historii a zejména pak o lokální dějiny. V průběhu desítek let bylo ohledně historie chomutovského regionu vydáno velké množství publikací¹, avšak pouze zlomek se obsahem zaměřoval na poválečné události a proměnu města podrobněji. Když se spojil můj zájem o historii a skromná záliba v architektuře, vybrat téma práce už nebylo natolik těžké. Otázkou však ještě zůstávalo, na jaký konkrétní celek se zaměřit. Přeci jen bylo třeba být originální a najít oblast, ke které ještě neexistuje podrobnější práce. Hned mé první myšlenky se vztahovaly k vytvoření SOČ se zaměřením na některé z historických předměstí města. Ale které vybrat? Zpracování by si zasloužila všechna, hlavně pak třeba Hřbitovní či to s názvem Napitá čtvrť. Po úvaze jsem vybral předměstí, které se rozprostíralo kolem staré Dlouhé ulice. Důvodů bylo více, ale zmínil bych hlavní dva. V této části města (na rozdíl od ostatních) probíhala kromě asanace i rozsáhlá výstavba. A při mém zájmu o kreslení bylo výzvou se pustit do překreslení jednotlivých objektů. Druhým důvodem byl fakt, že v jednom z domů staré zástavby žil můj děda.

Náročnějším aspektem bylo posbírání jednotlivých střípků poznatků, plánů, map a dokumentů a vytyčit základní bod, od kterého by celá práce měla vést.

V průběhu staletí prošlo město velkou proměnou, avšak žádná doba neublížila podobě města tak jako období reálného socialismu. Právě v průběhu druhé poloviny 20. století došlo k velké asanaci centra a přilehlých ulic Chomutova, což změnilo tvář města nevratně navždy. Faktorů a důvodů k demolicí bylo více. Vše se Vám pokusím objasnit v práci. Pro zkompletování informací je však třeba zajít ještě do dávnější historie.

První zmínka o Chomutovu pochází již z roku 1252. I když jak dokážu ve své práci, oblast byla osídlena již mnohem dříve. Za příchod lidí na toto území vděčíme hlavně přítomnosti vodního toku, drahých kovů a důležité obchodní stezky. Od 13. století docházelo ke kolonizaci Chomutovska německým obyvatelstvem. A ač dnes bychom hledali důkazy marně, tak právě německá stopa výrazně ovlivnila tvář města. Jako důkaz o situaci ve městě lze aplikovat i slova Pavla Stránského²: „*Všude lidé, v Chomutově Němci.*“³ A byli to právě Němci, jenž vybudovali město a dovedli jej k nemalé slávě.

Na přelomu 20. a 30. let dvacátého století patřilo Chomutovsko k nejbohatším regionům Československa a město se počtem 33 279⁴ občanů řadilo mezi deset největších obcí v zemi. Stejně jako mnoho dalších měst, tak se i Chomutov ve 30. letech potýkal s problémem nedostatku bytů. Toho například využili i nacisté. Bytovou výstavbu si zvolili jako jeden ze svých bodů propagandy. Dle odhadů v Sudetské župě chybělo 300 000⁵ bytů.

¹ Příkladem je časopis Oblastního muzea v Chomutově „Památky, příroda, život“, který vychází více jak 50 let.

² Pavel Stránský ze Záp (1583-1657) byl český exulantský spisovatel.

³ MALÝ, Jakub. Vlastenský slovník historický. Praha: Rohlíček & Sievers, 1877, s. 234.

⁴ RŮŽIČKOVÁ Jiřina, ŠKRABAL Josef. *Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005 (1. díl)*. Praha: Český statistický úřad, 2006, s. 760.

⁵ RAK Petr, PACHNER Jaroslav, *Chomutovská uličnice - Stavebně-územní proměny a vývoj názvů ulic v Chomutově, Horní Vsi a Spořicích*, Ústí nad Labem: Albis international 2005, s. 60.

To bylo podmětem pro vznik vůbec prvního sídliště ve městě, které se nachází u areálu nemocnice. O samotnou stavbu se postarala společnost Heimstätte Sudetenland a do roku 1943 vyrostly domy č. p. 3427-3448. A proč zmiňuji tyto informace, které se netýkají přímo Dlouhé ulice? Toto je počátek přeměny města Chomutova- zde to vše začalo.

Celkově se období nacistického režimu neslo v duchu výstavby než demolic. Výjimkou byla židovská synagoga⁶ a domy, které byly zničeny během spojeneckých náletů v roce 1945.⁷ Tím největším byl nálet z 19. dubna toho roku, kdy bylo na město svrženo 3 000 těžkých pum. Za důsledek to mělo poničení vlakového nádraží a poškození řady starých domů i v samotném centru města. Avšak Němcům se zcela nepodařilo vyřešit nedostatek bytů a bombardování města situaci ještě zhoršilo. Ani nové vedení města po skončení války nebylo schopné na přelomu 40. a 50. let efektivně řešit situaci ve městě a to vedlo k bezhlavé výstavbě, která výrazně poznamenala tvář města.

Svou práci povedu od prvních okamžiků v poválečném Chomutově, neboť zde je „počátek konce“. Ve své práci SOČ se pokusím zmapovat urbanistickou přeměnu středu města a zaměřím se na výstavbu nového panelového sídliště v centru. Objasním, proč bylo (a možná ještě stále je) město nazývané jako „perla socialismu“ a proč vůbec k masovým demolicím a výstavbě došlo.

Obrázek 1: Historická předměstí v Chomutově, Zdroj: Vypracoval Radek Voch⁸

⁶ Synagoga byla vypálena během křišťálové noci 9. listopadu 1938 a její trosky byly strženy v dubnu roku 1939.

⁷ MAROUNEK Tomáš. *Letecké bombardování a protiletecká ochrana Chomutova za druhé světové války*, Ústí nad Labem: UJEP, 2016.

⁸ *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 16 – Chomutov*. Mapa č. 23, mapový list č. 17.

2. KONEC VÁLKY NA CHOMUTOVSKU

1. Osvobození města

Již ve večerních hodinách 8. května 1945 projely městem sovětské jednotky, které se však v Chomutově nezastavovaly a pokračovaly dále ku Praze. K samotnému osvobození (leč s tímto pojmem bych v našem regionu zacházel opatrně) došlo tedy až 9. května jednotkami 13. armády 1. ukrajinského frontu.⁹

V okamžiku vysvobození se chopil moci dvanáctičlenný národní výbor. Ten byl tvořen jak Němci, tak Čechy, kteří tu byli totálně nasazení. Složení výboru bylo dosti nestálé, neboť totálně nasazení Češi se chtěli co nejdříve vrátit do svých domovů. Mezi pohraničními okresy a Prahou neexistovalo v prvních dnech téměř žádné spojení a tak správu města řídil národní výbor za pomoci osvobozených zajatců či německých antifašistů. Dále se na chodu města podílela správní komise (členové komise byli jmenováni, nikoliv voleni) a s postupným příchodem českého obyvatelstva byly komise nahrazeny volenými národními výbory, přičemž první volby se konaly až v květnu 1946. Výbor ani komise se však nesetkaly s přílišnou podporou a pomocí místního obyvatelstva. K tomu se v okrese stále pohybovaly zbytky nacistických ozbrojených jednotek a ilegální organizace Werwolf.¹⁰ Objevovalo se i žhárství, výhrůžky a útoky prováděné na Čechy a německé antifašisty.

2. Transfer Němců a příchod nového obyvatelstva

Jasnou odezvou těchto činů bylo urychlení transferu německého obyvatelstva. V první etapě organizovaného přesunu obyvatel byli vystěhováni Němci, jenž do Chomutova přišli až po odtržení pohraničních oblastí v roce 1938. V druhé etapě byli odsunuti aktivní nacisté. Zbylé německé obyvatelstvo mělo být odsunuto až po těchto skupinách. Přesun se však netýkal německých antifašistů (ti měli možnost volby, zda zůstanou a stanou se občany Československa, nebo se odstěhují do Německa), dále pak německých specialistů, kteří byli nepostradatelní pro chod ve městě. K zařazení do odsunu došlo, až když byla zajištěna náhrada. Na vysídlení se nejdříve podílela armáda a bezpečnostní složky. Od podzimu roku 1945 to bylo v rukou správní komise.¹¹

Během odsunu původního obyvatelstva docházelo souběžně k novému osidlování. Noví občané města přicházeli jak z území předválečného Československa, tak i ze zahraničí. Příchozí osoby se do pohraničí stěhovali z nejrůznějších důvodů a z různých společenských a kulturních prostředí.

⁹ MERTOŮVÁ Kateřina. *Chomutovsko 1945 – 1948, Sborník dokumentů*, Praha: Tisková, ediční a propagační služba, 1989.

¹⁰ Werwolf byla ilegální nacistická organizace působící převážně v pohraničí Československa, jenž vznikla těsně po konci války. Několik výcvikových táborů se nacházelo i v chomutovském okrese.

¹¹ VALTR Tomáš. *Poválečný odsun německého obyvatelstva z okresu Chomutov se zaměřením na Internační středisko Chomutov*. Ústí nad Labem: UJEP, 2009.

Situace se ale nevyvíjela hladce a vedení města nezvládalo přidělovou politiku. Zajistit byt jen ty základní podmínky pro život bylo v celém pohraničí velmi obtížné. Počet obyvatel okresu rostl a pro všechny bylo nutné zajistit stravování a ubytování (případně lékařskou péči). Vážnost a vývoj situace je možné vyčíst ze zápisu ze dne 15. září 1945, kdy si místní správní komise stěžovala na nespolehlivost pomocných sil a na české obyvatelstvo, které nedodržovalo stanovené termíny a pořádek. Z dokumentu je dále patrné, že určitý sortiment mohla mít pouze zvýhodněná skupiny obyvatelstva a institucí (nemocnice, chudobince aj.). Například poukaz na boty mohl obdržet pouze spotřebitel slovanské národnosti. Textilní zboží zase mohli obdržet pouze političtí vězni a oděvní lístky byly vystaveny pouze nastávajícím matkám a kojencům. Ze zápisu lze také vyčíst, jak se vyvíjela obměna obyvatel města:

Denně se přihlašuje průměrně 150 osob, odhlašuje 50 až 80. Počátečný stav Němců v prvním výdeji po revoluci byl asi 38 000, Čechů asi 600. Nynější stav Němců je asi 15 000, Čechů asi 13 000.¹²

3. POVÁLEČNÁ VÝSTAVBA

1. Roky 1945- 1948

Souběžně s obměnou obyvatelstva docházelo i k odstraňování škod po náletu z 19. dubna 1945. Poškozeno bylo vlakové nádraží, Poldina huť a několik desítek obytných domů nejen v centru města.¹³

V letech 1945 až 1948 bylo zbořeno přesně 30 domů. S bouráním nemělo vedení města žádný větší problém, neboť se jednalo o vyvlastněné budovy po Němcích. Tato prvotní asanace ještě neměla plošný charakter a jednalo především o stavby označené jako neobyvatelné. Už v roce 1946 ale dochází k první demolici na území historického centra. Celá levá část (od náměstí) Táboritské ulice byla společně s pivovarem a tiskárnou zbořena kvůli špatnému stavu. Konkrétně šlo o budovy s č. p. 2, 3, 122 a 123.

První poválečná léta přinesla dva typy bytové výstavby. Prvním typem byly tzv. „bytové vily“. Jednalo se jednopatrové domy se zahradou a garáží. Příkladem mohou být domy č. p. 3543, 3558, 3568 a 3559 ve Zborovské ulici. Druhým typem byly obytné byty řady TOB z cihel a škvárových bloků se sedlovou střechou a lokálním vytápěním. Na jednom patře se nacházely dva až tři byty 1+2 s obytnou plochou 34- 42 m² a příslušenstvím.¹⁴ Tyto typy výstavby zaplnily plochu dnešních ulic Kadaňská, Palachova, Sokolská a V Alejích.

¹² SOKA Chomutov se sídlem v Kadani, MěNV Chomutov, karton č. 92.

¹³ Letecké nálety byly cílené na hlavní vlakové nádraží. Poškozeno však bylo i okolí Kadaňské ulice a samotné městské centrum s přílehlými ulicemi.

¹⁴ RAK Petr, PACHNER Jaroslav, *Chomutovská uličnice - Stavebně-územní proměny a vývoj názvů ulic v Chomutově, Horní Vsi a Spořicích*, Ústí nad Labem: Albis international 2005, s. 63. a 64.

V roce 1947 byl ing. arch. J. Syka pověřen vypracováním nového územního plánu Chomutova. Za vypracování projektu regulace vnitřního města mu byla nabídnuta částka 126 000 Kčs. Za přestavbu radnice a úpravu přilehlého parčíku 150 000 Kčs.¹⁵ Podle jeho územního plánu mělo být město rozděleno na tři celky - na historické centrum společně se zástavbou z přelomu 19. a 20. století, Horní Ves a sídliště na Červeném Vrchu. Souběžně s prací ing. arch. Syky vznikala zvláště územní plán Kadaňské ulice a Domoviny podle ing. arch. Jeníčka.

Obrázek 2: Sykův územní plán z druhé poloviny 40. let, Zdroj: Vypracoval Radek Voch¹⁶

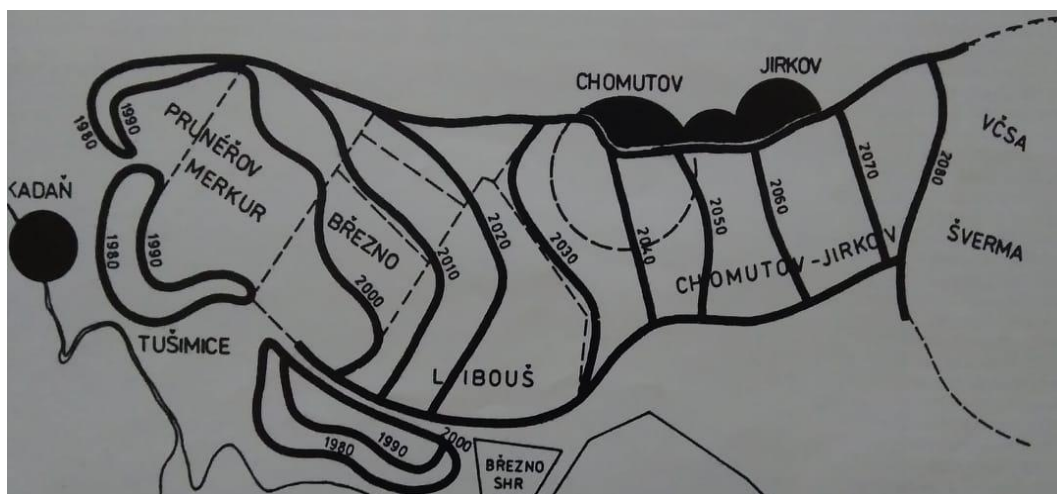
2. „Divoká výstavba“

Syka předložil svůj finální plán radě národního výboru 28. února 1949 a ta jej během března schválila. Avšak nastolením komunistické moci vznikl nový systém, kdy se zemské uspořádání přeměnilo na krajské a o územním plánu nově rozhodoval krajský národní výbor v Ústí nad Labem. Městský výbor v Chomutově tedy přestal mít vliv na urbanistický koncept města. „Moc“ nad podobou města tedy získal n. p. Stavoprojekt Ústí nad Labem. Sykův územní plán se stal nevyhovujícím a vypracováním nového byli pověřeni architekti Pacák a Brix.

¹⁵ SOKA Chomutov se sídlem v Kadani, MěNV Chomutov, karton č. 92.

¹⁶ *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 16 – Chomutov*. Mapa č. 23, mapový list č. 17.

Tento plán počítal s vybudováním nového Chomutova, jenž by se nacházel severozápadně od Horní Vsi. Vše, co se nacházelo pod Ústecko-teplickou tratí¹⁷, mělo ustoupit těžbě uhlí¹⁸.

Obrázek 3: Postup těžby hnědého uhlí do roku 2080, Zdroj: *Historický atlas měst České republiky*, svazek č. 16 – Chomutov. Obrázek č. 20, textový list s. 10.

Avšak kvůli ochromené železniční dopravě a prakticky neexistující inženýrské síti nebylo možné tento směrný plán realizovat a byl zamítnut. Navíc nebylo možné zcela přerušit bytovou výstavbu. Město tedy stále nemělo vypracovaný územní plán, a přesto se stavělo ve velkém a často zcela bez logiky. Proto bývá toto období přelomu 40. a 50. let nazýváno jako období „divoké výstavby“. Výsledkem této situace (a vlivem rozšiřování válcoven) byla asanace prakticky celého Hřbitovního předměstí. Rozprostíralo se od dnešní Mostecké ulice až k železárnám. Do dnešních dnů v této oblasti nezůstalo více než 15¹⁹ domů. Nově vzniklé volné prostranství bylo rozděleno na dvě sídliště - za dnešní Mosteckou ulicí a Na příkopěch, kde vyrostly domy č. p. 3576- 3586, 3588- 3599 a 3618. Další výstavba pokračovala v letech 1952 a 1953 za Zborovskou ulicí, kde vyrostlo pět domů č. p. 3603-3065 a 3607-3616 a na prostoru mezi ulicemi Pražská a Riegrova, kde vznikly dva bloky domů č. p. 3638- 3643 a 3653- 3658. Dále došlo k zastavění volných ploch mezi ulicemi Školní, Nám. Dr. Beneše a Karolíny Světlé. Pro celé toto období bylo navíc typické překračování původních termínů, improvizace při tvorbě sítí a komunikací a celkově nemnoho kvalitní a promyšlené provedení práce. Příkladem je demolice přímo v centru města. V Puchmajerově ulici byla „potřeba“ odstranit čtyři domy²⁰ a zbytek hradeb, jenž překážely výstavbě nového komplexu domů č. p. 3660- 3664²¹. Budovy se měly stát výkladní skříní komunismu. Byly stavěny nejmodernější technikou a původní plány počítaly s tím, že přízemí domů zaplní obchody. Ironií je, že se zde žádné obchody nikdy nenacházely a stavba se protáhla na čtyři roky.

¹⁷ Ústecko-teplická dráha byla soukromá železniční společnost v severních Čechách, založena již v roce 1856.

¹⁸ V letech 1949 až 1951 byl pod Chomutovem proveden geologický průzkum, který prokázal výskyt uhlí v jihovýchodní části města.

¹⁹ Na konci války tvořilo tuto část města více jak 300 čísel popisných.

²⁰ Jednou z budov byl i historicky cenný renesanční dům č. p. 130.

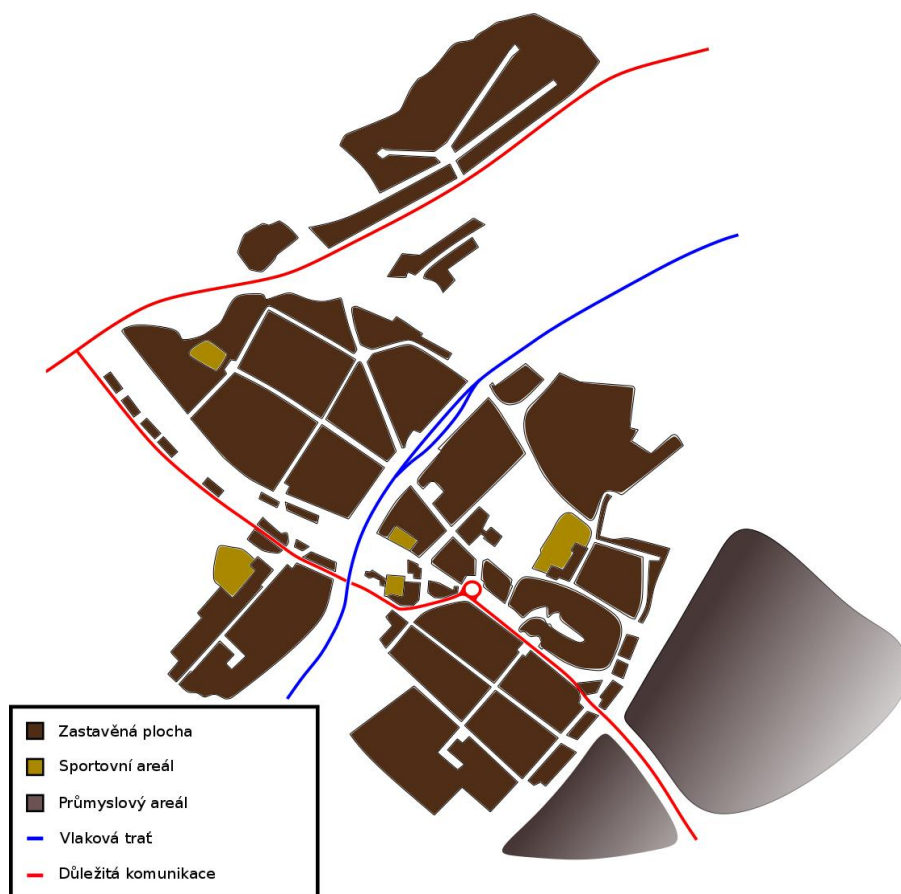
²¹ Všechna čísla popisná byla převzata z publikace: RAK Petr, PACHNER Jaroslav, *Chomutovská uličnice - Stavebně-územní proměny a vývoj názvů ulic v Chomutově, Horní Vsi a Spořicích*, Ústí nad Labem: Albis international 2005, s. 66.

3. Směrný územní plán (1956)

Vývoj přípravy územního plánu brzdil fakt, že ústřední orgány v Československu si stále nebyly jisté, co vlastně s Chomutovem v budoucnu bude. Velká část města byla ohrožena těžbou uhlí a v roce 1955 bylo vládou skutečně odsouhlaseno, že celé centrum města a přilehlá předměstí zmizí do roku 2040 z povrchu zemského... A až tímto rozhodnutím aparátu se věci daly do pohybu. V polovině roku 1956 dokončil Stavoprojekt Ústí nad Labem nový směrný územní plán. U vedení města se návrh nesetkal s velkým nadšením a šlo spíše o chladnější reakce. Jediný, kdo se na jednání MěNV vyjádřil pozitivně, byl zastupitel Kubricht. V záznamu z jednání je uvedeno:

... podotýká, že myslí, že návrh je skutečně dobře vypracován, že je to plán dlouholetý a zodpovědný, že si to všichni musí uvědomit a že nemá námitek proti schválení.²²

Výstavba města byla rozdělena do dvou etap. První počítala s tím, že do roku 1960 dojde k zastavění všech volných míst v centru města. Vlastně šlo o stejný postup, který se uplatňoval i léta předtím, jen s tím rozdílem, že tentokrát to bude mít plánovaný charakter. Druhá etapa má zase přinést výstavbu zcela nových sídlišť, hlavně v okolí Horní Vsi.

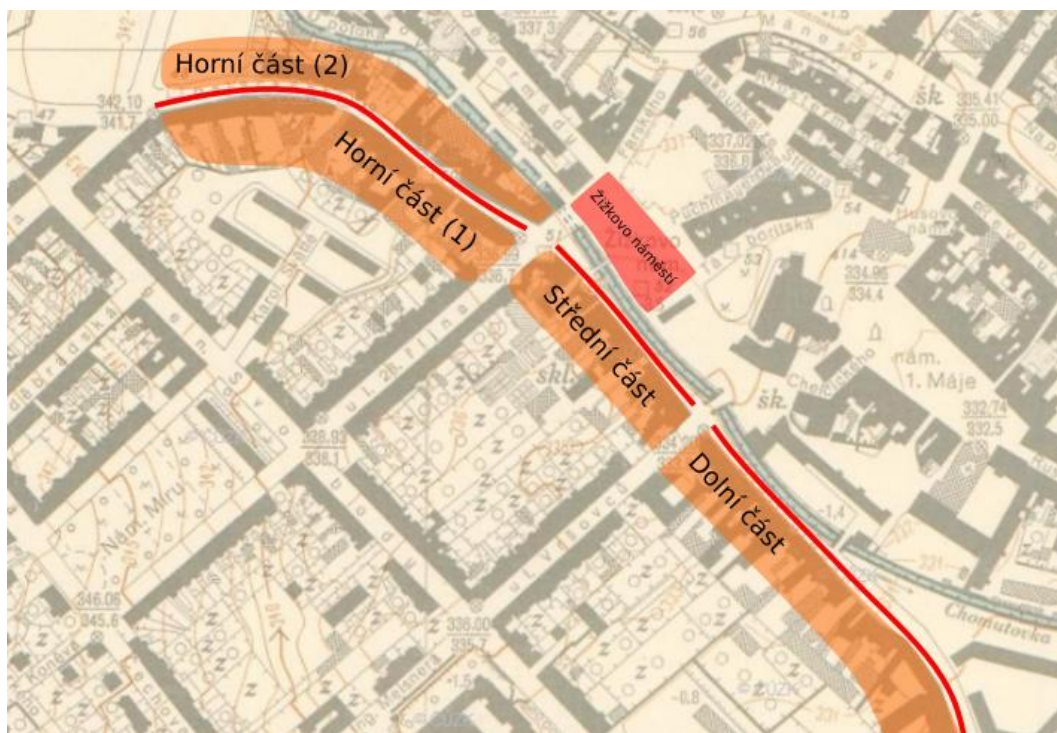
Obrázek 4: Směrný územní plán z roku 1956, Zdroj: Vypracoval Radek Voch²³

²² Zápis pochází z 20. schůze MěNV konané dne 14. 5. 1956. SOKA Chomutov se sídlem v Kadani, MěNV Chomutov, karton č. 92.

²³ *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 16 – Chomutov*. Obrázek č. 12, textový list s. 6.

4. Dlouhá (Palackého) ulice

1. Historie

Obrázek 5: Mnou provedené rozdělení Palackého ulice, Zdroj: Vypracoval Radek Voch²⁴

Žádné z předměstí Chomutova nemělo takový význam jako zástavba na pravém břehu říčky Chomutovky. Pokud chceme v historii hledat počátek, musíme se vrátit až do pravěku. Lze předpokládat, že levý břeh řeky, tedy dnešní centrum, bylo osídleno vedoucími členy kmene, kdežto druhý břeh zemědělci. „Díky“ přestavbě ulice v minulém století se nám naskytla možnost podrobněji prozkoumat tuto část města. Důkazem o pravěkém působení lidí nám byly kamenné motyky, sekery a střepy z dob předúnětické kultury. K opuštění sídliště došlo pravděpodobně ve 13. století, kdy město získal řád německých rytířů, který v dnešním centru města vybudoval komendu. Kolem této stavby vznikaly budoucí základy starého města. Pravěké sídliště na pravém břehu se mezitím proměnilo v pole a zahrady.²⁵

Své „znovuzrození“ ulice zažila v 15. století. Po zničení města husity v roce 1421 došlo k opětovnému vybudování centra a za hradbami vzniklo nové předměstí. Táhl se od dnešní Beethovenovo ulice až po dnešní Lipskou ulici. A pro svůj charakter dostala ulice název Dlouhá.

²⁴ ÚAZK. Chomutov 3-5. Státní mapa 1 : 5 000 se sítí, 1958 [online]. Praha: Ústřední archiv zeměměřictví a katastru.

²⁵ Tato část textu je postavena na domněnkách. Přímou doložitelné je pouze osídlení levého břehu řeky. BROŽOVSKÝ Karel. *Chomutov - Historický průvodce a zajímavosti města*, Chomutov: MěNV, 1978.

Nejdříve bychom zde našli pouze pekařské usedlosti. Nacházely se zde sklady s obilím a moukou a všechny stavby byly dřevěné. A to nejen z důvodu chudšího složení obyvatelstva, ale i ze strategického hlediska (v případě války mohlo dojít k rozebrání budov).

Materiál, ze kterého byly domy postaveny, se však stal příčinou zkázy celého města dne 14. července 1598. Průběh požáru roku 1598 je popsán v následujícím textu:

Po východu slunce se otevřely městské brány. Lidé spěchali na pole. Do Prahy a do Lipska se rozjížděly těžké formanské vozy. Město žilo normálním životem. Páteři pokračovali ve stavbě chrámu a školy. Řemeslníci konali svou každodenní práci.

Po deváté hodině zesílil vítr od západu. Západní vítr vždy předpokládal změnu počasí k dešti. Proto z obavy před deštěm se téměř celé město vylidnilo, neboť každý spěchal, aby na poli udělal co nejvíce práce. V tomto shonu lidé pracovali, aniž by tušili, co se za několik okamžiků stane.

A stalo se. Na předměstí v rohovém domu pekaře Krištofa Ackermana převažovala mladá služebná máslo. Od másla odskočila. Pro jinou práci na máslo zapomněla. To překypělo do ohně a vzňalo se.

Děvče uvidělo, co se stalo. Chtělo uhasit oheň. Proto vchrstlo džber vody do ohně. Oheň se rozšířil na všechny strany. Vmžiku byl celý dům v plamenech. Služebná s velkými popáleninami vyběhla na ulici, kde padla do mdlob. Následkem popálenin pak zemřela.

V jedenáct hodin odpoledne hořelo na Pražském předměstí již šestnáct domů. Oheň přeskočil městské hradby do hromad stavebního dříví a zachvátil již půl města. Hořely pekařské dílny a krámy, staveniště v pravém dolním rohu náměstí a zámek. To bylo v poledne.

To ohni nestačilo. Rozšiřoval se dále. Jako obrovská výheň plál oheň nad nově postaveným zámkem o dvou poschodích, od zámku chytla škola, fara, hořel i kostel.

Ze dvou stran začala hořet levá strana náměstí, krámy a dílny řezníků, pivovarské a sladovnické domy na náměstí. Hašení bylo nemožné. Vítr zesílil. Pro velký žár se nikdo k ohni nemohl přiblížit. Vždyť i na hasičích hořely šaty. Ve čtrnáct hodin se zřítily městská věž, zvony spadly dolů a v žáru se rozlily.

Když se požárem bortila Chlebová brána, zachvátil požár i tak zvanou Utopenou čtvrť, kde shořelo devětatřicet domů.²⁶

Je zajímavé, že všechny budovy se povedlo v relativně krátkém čase znovu obnovit. Zároveň se jednalo o nejničivější požár města a další už tak velký do dnešních dnů Chomutov nepotkal.

²⁶ BROŽOVSKÝ Karel. *Chomutov - Historický průvodce a zajímavosti města*, Chomutov: MěNV, 1978. S. 144 a 145. Podrobnější archeologický výzkum provedl Milan Sýkora (Ústav archeologické památkové péče severozápadních Čech v Mostě).

V průběhu staletí se ulice rozrůstala a plnila se usedlostmi. Důležitou roli plnila už od počátků města, ale její význam ještě vzrostl v 17. století. Již od roku 1713 tudy jezdila pravidelná týdenní pošta z Prahy do Lipska a po roce 1740 se komunikace napojila na císařskou cestu.

Ulice byla na obou svých krajních bodech ukončena zájezdními hostinci. Na jižním okraji se nacházel „Schieferhof“ a na severním hostinec „U zeleného stromu“. Na koncích se dále nacházely strážní domky z 18. století, které byly strženy v první polovině 19. století.

Svou historickou podobu získala ulice však až na přelomu 19. a 20. století. Nejstarší část ulice tvořilo více jak 40 budov. Jednalo se o část naproti hradbám mezi dnešním Žižkovým náměstím a Riegerovou ulicí. Horní část ulice byla původně zastavěna pouze z pravé strany a na jejím konci se nacházela mísírna barev, laků a fermeží (hořlavé chemikálie se musely míchat co možno nejdál od centra). K zastavění levé strany ulice dochází až po roce 1870. Do té doby zde byla jen pole, zahrady a hospodářské budovy. Celá ulice se odkláněla od řeky a napojila se na starou cestu do Kadaně. Po roce 1880 se začínají budovat přilehlé ulice a vzniká potřeba prorazit Dlouhou ulici. Přeci jen se jednalo o ucelenou 800 metrů dlouhou komunikaci.

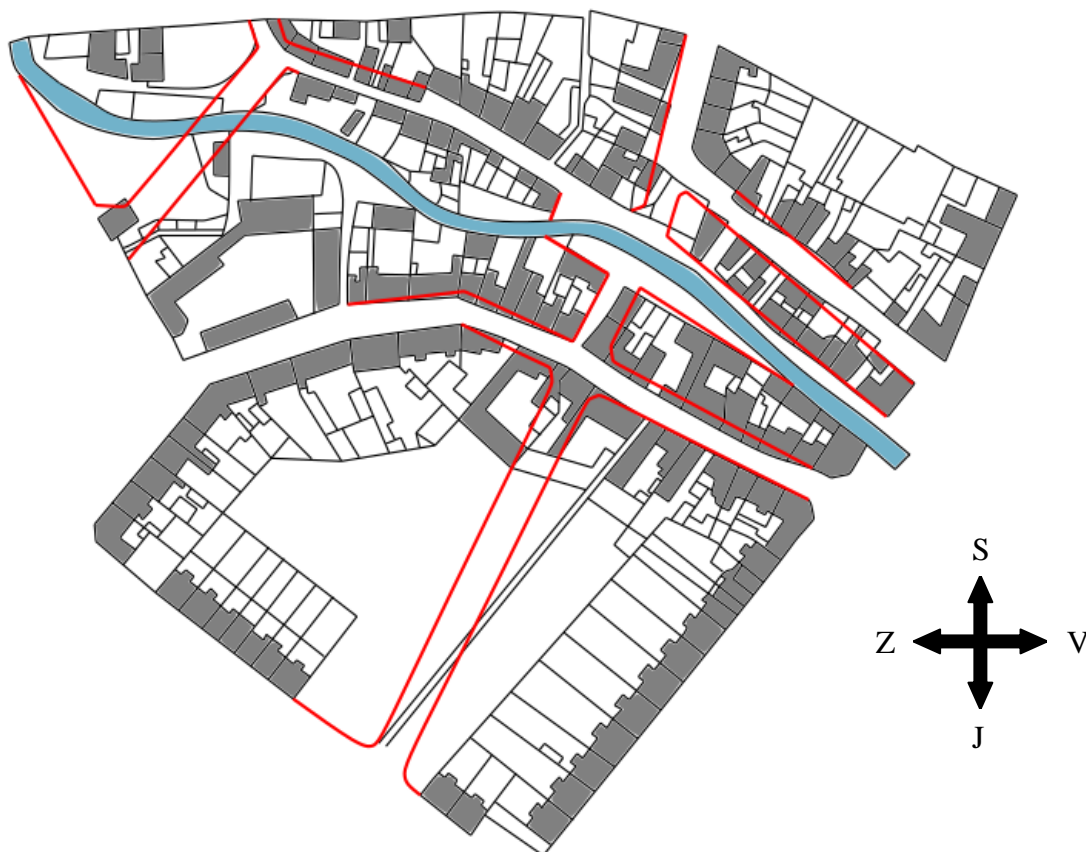

Obrázek 6: Horní část ulice před průrazem, přelom 19. a 20. století, Zdroj: Oblastní muzeum Chomutov

Městská rada se průrazem ulice zabývala 1. prosince roku 1896 na popud Vincenze Klardneye, Alberta Rittera a Franze Fassla.²⁷ Vedení města původně počítalo s vytvořením tří ulic. 10. června 1897 rada města rozhodla o demolici domů č. p. 257–259 a vznikla tak dnešní ulice Vršovců.

²⁷ RAK Petr, PACHNER Jaroslav, *Chomutovská uličnice - Stavebně-územní proměny a vývoj názvů ulic v Chomutově, Horní Vsi a Spořicích*, Ústí nad Labem: Albis international 2005, s. 42.

8. srpna 1897 došlo k vykoupení domů č. p. 275–277. Průrazem těchto domů vznikla dnešní ulice 28. října. Tento akt razantně proměnil tvář města. Zrodilo se jakési nové srdce města, jenž později zastínilo i hlavní náměstí. Třetí průraz ulic měl vést z dnešního Benešova náměstí a propojil by Školní ulici s Utopenou čtvrtí a dnešní Blatenskou ulicí.²⁸ K průrazu však nedošlo.

Obrázek 7: Předpokládaný průraz ulic na plánu z roku 1911, Zdroj: Vypracoval Radek Voch²⁹

²⁸ Myšlenkou propojit tyto části města se rada města zabývala opět ve 30. letech, kdy se začala budovat ulice Karolíny Světlé.

²⁹ SOKA Chomutov se sídlem v Kadani, Archiv města Chomutov, inv. č. 4958.

V průběhu let a staletí docházelo k vývoji pojmenování ulice. Název se měnil podle složení obyvatelstva, politického dění a aktuální společenské nálady.³⁰

Tabulka 1: Vývoj názvů dolní a střední části Palackého ulice

Časové rozmezí	Dolní a střední část
1512 – 5. 11. 1877	Untere Langegasse
5. 11. 1877 – říjen 1938	Langegasse
říjen 1938 – květen 1945	Langemarckstrasse
květen 1945 – 20. 4. 1962	Stalingradská
22. 4. 1962 – 22. 8. 1968	třída VŘSR
22. 8. 1968 – 24. 9. 1969	třída Politických vězňů
24. 9. 1969 – 1. 5. 1991	třída VŘSR
1. 5. 1991 – současnost	Palackého

Tabulka 2: Vývoj názvů horní části Palackého ulice

Časové rozmezí	Horná část
1512 – 5. 11. 1877	Obere Langegasse
5. 11. 1877 - květen 1945	Bahnhofstrasse
červen 1945 - současnost	Palackého

Untere Langegasse – dolní Dlouhá

Obere Langegasse – horní Dlouhá

Langegasse – Dlouhá, podle charakteru ulice

Langemarckstrasse – podle vesnice v Belgii, místo boje německých dobrovolníků za 1. světové války

Bahnhofstrasse – „Nádražní ulice“, spojovala centrum města s vlakovým nádražím

³⁰ RAK Petr, PACHNER Jaroslav, *Chomutovská uličnice - Stavebně-územní proměny a vývoj názvů ulic v Chomutově, Horní Vsi a Spořicích*, Ústí nad Labem: Albis international 2005, s. 124.

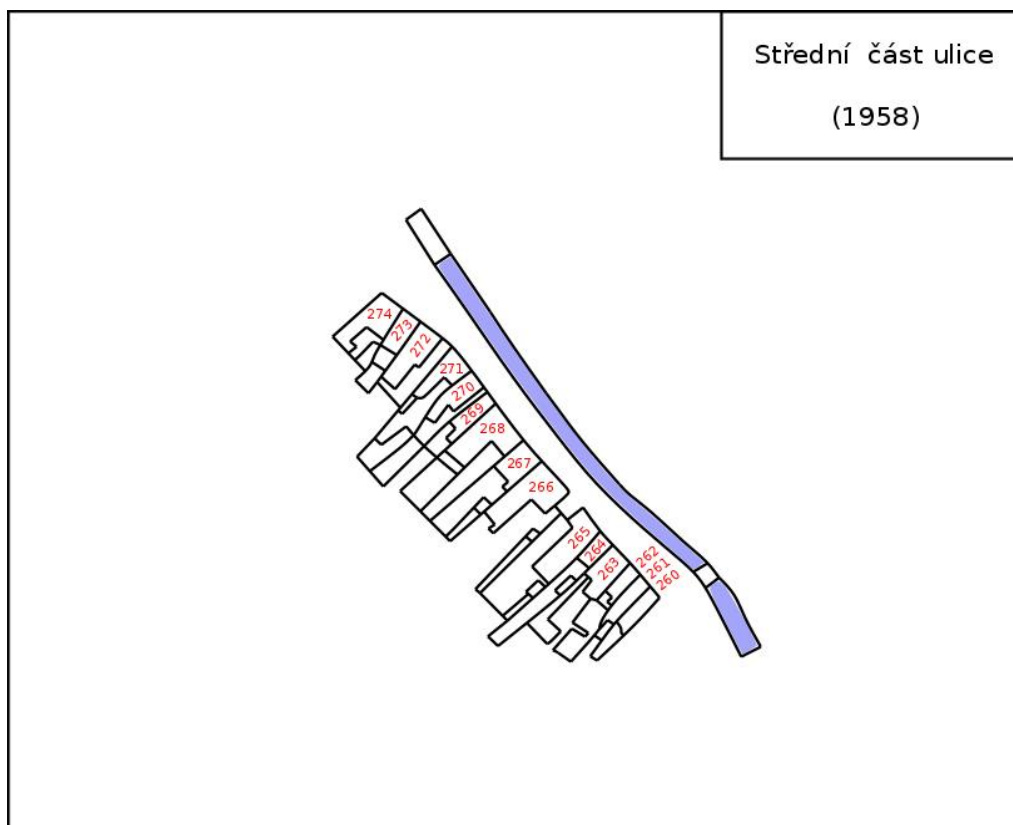
Koncem 50. let 20. století rada města nechala vypracovat stavební průzkum a plán postupných demolic. 13. června 1959 došlo k jeho schválení a počítal s tím, že vznikne nová čtyřproudová vozovka na ulici VŘSR, jenž bude rozšířena o 20 metrů oproti staré cestě. Na začátku roku 1960 vypracoval KPÚ podrobný územní plán dolní a střední části ulice. S tímto plánem byl městský výbor seznámen 7. března 1960. Vedení města bylo silně nespokojeno s urbanistickým řešením této části města a mělo plno výhrad. Navíc KPÚ vypracoval pouze jedinou možnost, tudíž výbor neměl z čeho vybírat a plán musel odsouhlasit.³¹

Demolice ulice VŘSR započala v roce 1961 (jednalo se konkrétně o domy č. p. 240-274). Ironií však zůstává, že finální ideový a urbanistický koncept celého centra města vznikl až v prosinci roku 1963. Dolní a střední část ulice má tedy zcela odlišný vzhled od Palackého ulice a v celku to působí nesourodě. Hlavním autorem projektu byl ing. arch. Miroslav Těšínský a při plánování vycházel z předpokladu, že v roce 1980 bude mít chomutovská aglomerace 90 000 obyvatel. Městské centrum vymezil jako území o rozloze 55 hektarů, které je sevřeno mezi dnešními ulicemi Jakoubka ze Stříbra, Blatenskou, Kadaňskou, Školní a Žižkovým náměstím. Plán inženýra Těšínského počítal s demolicí 87 domů s 290 byty. Rada jej schválila na svém zasedání 24. ledna 1964.

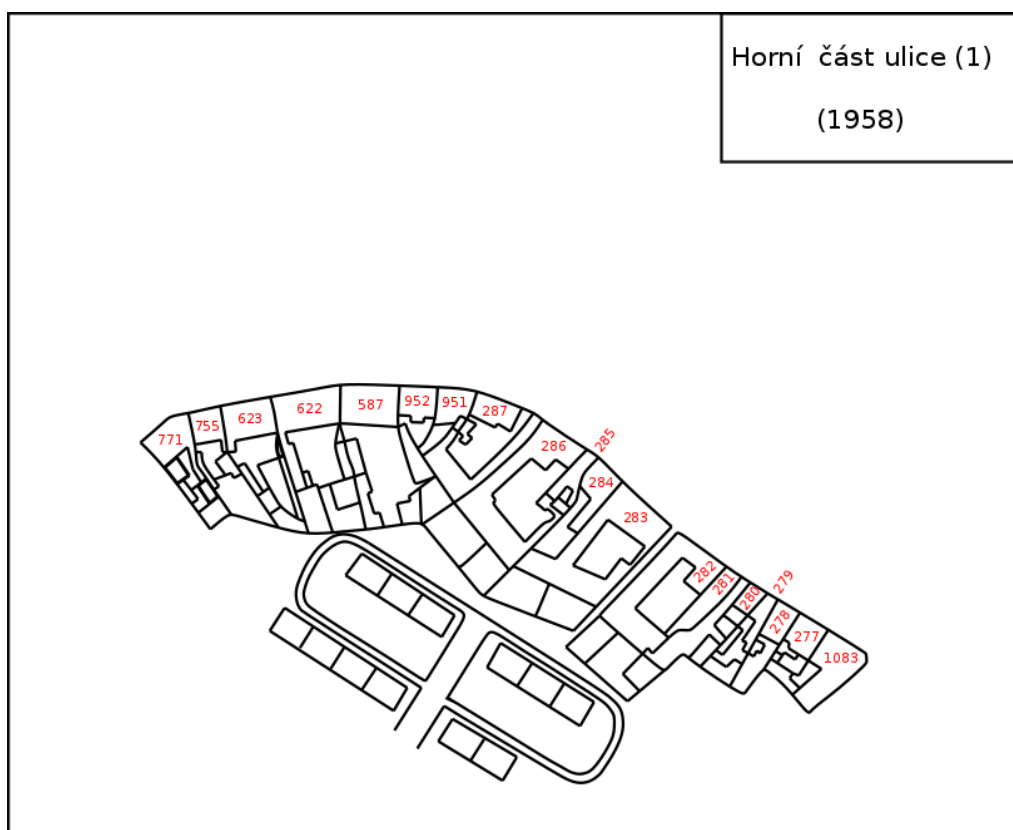

Obrázek 8: Dolní část ulice VŘSR, situace k roku 1958, Zdroj: Vypracoval Radek Voch

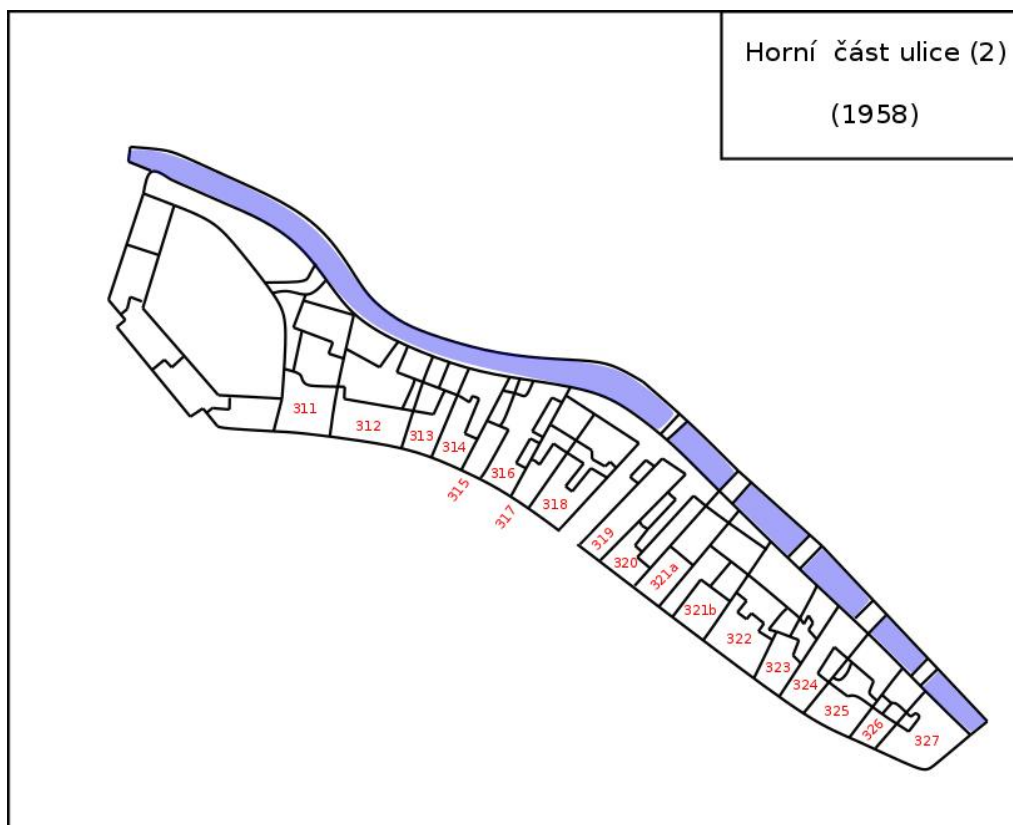
³¹ RAK Petr, PACHNER Jaroslav, *Chomutovská uličnice - Stavebně-územní proměny a vývoj názvů ulic v Chomutově, Horní Vsi a Spořicích*, Ústí nad Labem: Albis international 2005, s. 87.

Obrázek 9: Střední část ulice VŘSR, situace k roku 1958, Zdroj: Vypracoval Radek Voch

Obrázek 10: Horní část ulice (1), situace k roku 1958, Zdroj: Vypracoval Radek Voch

Obrázek 11: Horní část ulice (2), situace k roku 1958, Zdroj: Vypracoval Radek Voch

Tabulka 3 a 4: Demolice dolní a střední části ulice

Dolní část	
Budova č. p.	Rok demolice
240	1961
242	1961
244	1961
245	1961
246	1961
247	1961
248	1961
249	1961
250	1961
251	1961
252	1961
253	1961
254	1961
559	1961

Střední část	
Budova č. p.	Rok demolice
260	1961
261	1961
262	1961
263	1961
264	1961
265	1961
266	1961
267	1961
268	1961
269	1961
270	1961
271	1961
272	1961
273	1961
274	1961

20. března 1964 bylo přijato usnesení o postupném vyklizení Palackého ulice, počínaje její levou stranou (1). Město chtělo do roku 1967 odstranit 75 % objektů. Demolice byla rozplánována do několika etap, přičemž první započala již v roce 1965. Na konci roku 1965 byly zbořeny domy č. p. 282, 283 a 284 a dále došlo k vykoupení domů č. p. 285 a 287. V roce 1966 bylo zbořeno 8 domů se 40 byty a o rok později dalších 8 domů s 29 byty. Posledním domem na levé straně ulice byl dům č. p. 771, který zasahoval již do Wolkerovy ulice a byl odstraněn v roce 1971.

Tabulka 4 a 5: Demolice horní části ulice

Horní část (1)		Horní část (2)	
Budova č. p.	Rok demolice	Budova č. p.	Rok demolice
277	1965	311	1967
278	1965	312	1967
279	1965	313	1967
280	1965	314	1968
281	1965	315	1963
282	1965	316	1958
283	1965	317	1958
284	1965	318	1958
285	1965	319	1969
286	1966	320	1969
287	1966	321	1969
587	1966	322	1967
622	1966	323	1968
623	1966	324	1968
755	1966	325	1964
771	1971	326	1968
951	1966	327	1967
952	1966		
1083	1969		

Avšak demolici současně doplňovala i výstavba. V první polovině 60. let vyrostlo sídliště Zdeňka Štěpánka, jenž je uzavřené mezi dnešními ulicemi Palackého, Vršovců, Školní a 28. října. Již během roku 1965 byla otevřena samoobslužná prodejna a o rok později jesle a mateřská škola v dolní části ulice. Naopak v horní části ulice došlo k řešení komplikované dopravní situace v Lipské ulici a byla přeložena i železniční trať.

19. ledna roku 1968 se rada zabývala přípravou demolice pravé části horní ulice (2). Vedení města jednalo o výstavbě v tomto prostoru a koncepci řešení dopravní situace ve městě, kterou tato výstavba zkomplikuje. Konečný harmonogram vyklizení Palackého ulice byl představen 5. dubna 1968. V letech 1968 - 1970 provedl Krajský investiční ústav zboření posledních osmi domů.

Bezprostředně po srpnové invazi vojsk Varšavské smlouvy vedení města ulici přejmenovalo na třídu Politických vězňů. Tento název nesla do září 1969, poté došlo k zpětnému přejmenování na třídu VŘSR.

V roce 1969 byla otevřena Československa spořitelna na rohu ulic VŘSR a Vršovců. O dva roky později byla dokončena kompletní demolice Palackého ulice a 1. května 1971 došlo k otevření nově upravené a o 20 metrů rozšířené komunikace. Po levé straně ulice vyrostly osmipatrové panelové domy (č. p. 4258-4279). V přízemí se nacházejí obchody a na rohu ulic Palackého a 28. října byla roku 1973 slavnostně otevřena nová budova pošty.

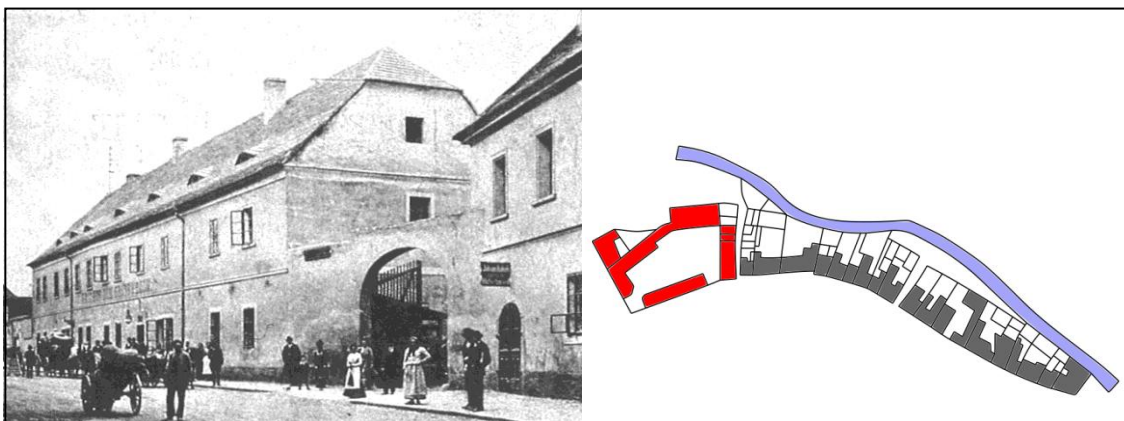
Obrázek 12: Budova České státní spořitelny a pojišťovny ve střední části ulice, konec 70. let.
Zdroj: BROŽOVSKÝ Karel, FRANTA Karel, ŠPINAR Petr, ORNA Petr. *Chomutov: Vydavatelství a nakladatelství Novinář*, 1980.

Dovršením stavebního ruchu v ulici bylo otevření výškového domu Armabeton v dubnu roku 1981, jenž svou výškou překonává i městskou věž. Stavba se stala také jakýmsi symbolem vítězství tehdejšího režimu nad historií města. Celý proces výstižně shrnuje následující citace:

Díky socialistické společnosti, starostlivosti a péči okresních a městským stranických i státních orgánů se bývalá Dolní a Horní Dlouhá ulice – dnes třída VŘSR a Palackého ulice – stala moderním novým centrem města. Spolu s výškovým hotelovým domem a obchodním domem je to skutečně hezké prostranství, které Chomutovu mohou závidět i jiná významnější nebo větší města.³²

³² BROŽOVSKÝ Karel, *Chomutov - Historický průvodce a zajímavosti města*, MěNV Chomutov, 1978, s. 147.

2. Hostinec U zeleného stromu

Obrázek 13: Hostinec U zeleného stromu - situace kolem roku 1900, Zdroj: BALÁŠOVÁ Michaela, RAK Petr, *Staré chomutovské hospody: ztracený svět z doby c.k. monarchie a první republiky*. Oblastní muzeum v Chomutově, 2006, s. 87.

Podobně jako dnes, tak i před stovkami let bylo nemyslitelné a prakticky nemožné vydávat se na delší cesty bez možnosti se někde ubytovat a odpočinout si. Dnes nám takové možnosti nabízejí třeba benzínové pumpy či motoresty. Dříve to však byly hostince. A taková služba hostince byla přesně vymezena. Existovala například ubytovací zařízení, která byla určena pouze pro šlechtice. Pak hostince, které nabízely všechny služby, ale doba pobytu byla omezena. A dále např. šenky, kde se pouze čepovaly nápoje.

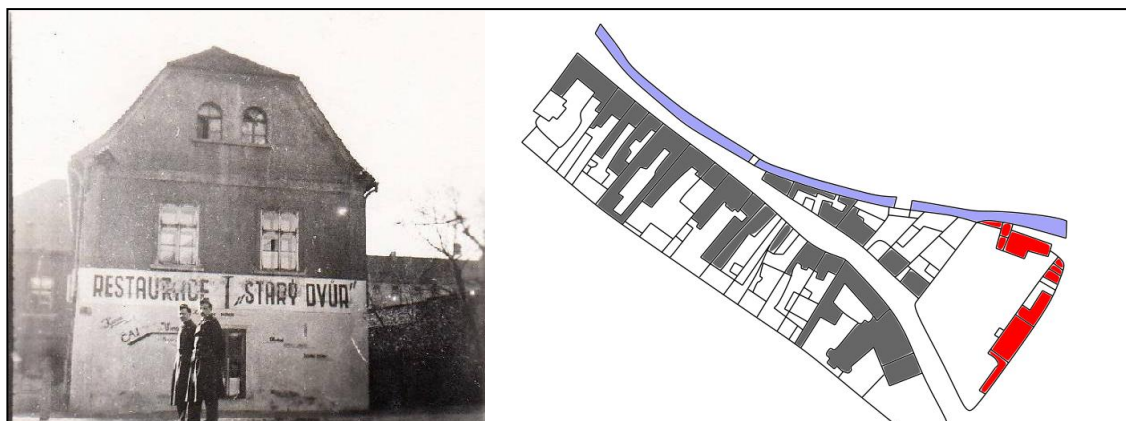
Hostinec U zeleného stromu stál na cestě z Prahy do Lipska v horní části Dlouhé ulice. Byl majetkem města, které jej pronajímalo. Vznikl v první polovině 15. století a dnes by se jednalo o možná jeden z nejstarších hostinců v celých Čechách. Areál zahrnoval velký jednopatrový dům pro ubytování, stáje pro až 100 koní, sklady a kůlny. V roce 1838 hostinec vyhořel, ale v zápětí byl obnoven. Výstavbou železnice však začal hostinec upadat. Železniční doprava nahradila starý typ převozu a hostinec tak ztrácel na významu.

Při rozvoji silniční sítě ve městě na počátku 20. století začal „Zelený strom“ překážet. Vedení města proto začalo roku 1914 se změnou majetkových poměrů v této části města. U části staveb došlo k demolici a skrz areál byla vedena nová komunikace. Avšak vše vyřídit a realizovat trvalo více jak 20 let a úsek, jenž propojuje dnešní Zborovskou a Palackého ulici, byl otevřen v prosinci roku 1936.

Demolice zanedbaného areálu byla zadána 27. ledna 1948 firmě Nedvěd a 9. února započala demolice. Na volném místě vyrostly domy č. p. 3669-3673, jejichž realizace trvala dlouhé čtyři roky.³³

³³RAK Petr, PACHNER Jaroslav, *Chomutovská uličnice - Stavebně-územní proměny a vývoj názvů ulic v Chomutově, Horní Vsi a Spořičích*, Ústí nad Labem: Albis international 2005, s. 45 a 67.

3. Starý dvůr („Schieferhof“)

Obrázek 14: Starý dvůr - situace po roce 1945, Zdroj: Rodinný archiv Hany Paierové

Stejně jako horní část Dlouhé ulice, tak i dolní byla ukončena hostincem. Ten se nacházel na levém břehu Chomutovky za branami města.

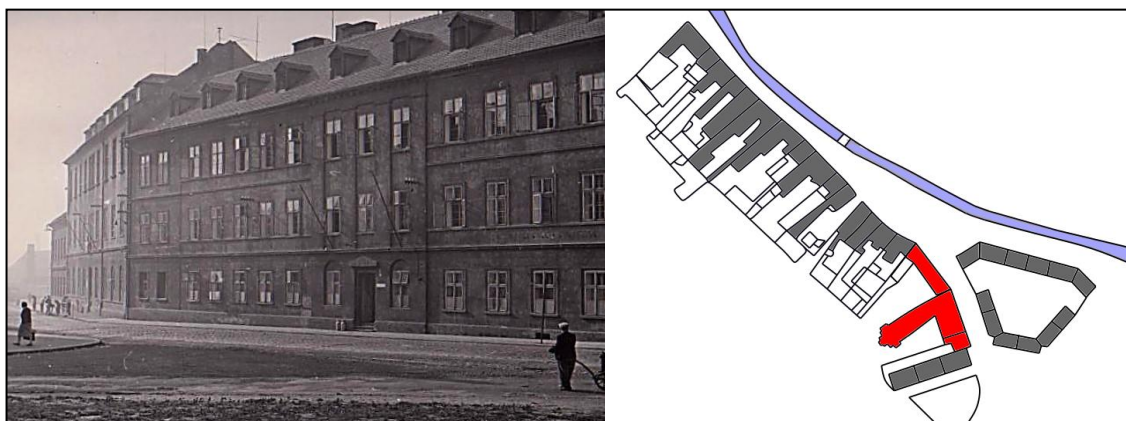
Počátky Starého dvora sahají do první poloviny 15. století, kdy zde Potpuš z Potpuše vybudoval dřevěný dvorec. Postupem času došlo k jeho přeměně nejen na hostinec, ale v rámci celého areálu bychom zde našli i kolárnu, kovárnu, sedlárnou a Potpušovy usedlosti. Během třicetileté války bylo vše vypáleno a následně strženo. Avšak rodina Potpušovců sloužila v císařském vojsku a za své služby obdrželi nemalý majetek, díky němuž mohli vše znovu vybudovat. Roku 1661 Kristián Potpuš prodal všechnen svůj chomutovský majetek Němci, který se ve městě usadil pod jménem Schiefer (odtud Schieferhof). Ten vrátil zájezdnímu hostinci původní ráz, a tak vzniklo jakési malé uzavřené předměstí s velkým centrálním dvorem. V rámci přestavby vznikla velká hospoda, stáje, kůlny, kovárna, kolárna a působilo zde mnoho dalších řemeslníků. Dvůr si prakticky žil vlastním životem nezávisle na městě. Se zánikem povoznictví však dvůr ztratil význam. Dále zde sedláci už jen nechávali stát své povozy a občas se zde konaly černé trhy se zemědělskými plodinami. V první polovině 20. století na velkém prostranství stály ještě kolotoče, houpačky a našli bychom zde i střelnici.

Domy byly desítky let ve špatném stavu a po válce, v roce 1950, došlo k jejich demolici. Vedení města nechtělo nechat tuto parcelu dlouho ležet ladem, a tak na místě Starého dvora mělo vyrůst v pořadí již čtvrté poválečné sídliště v Chomutově. Jelikož ale vše probíhalo v rámci tzv. divoké poválečné výstavby a neexistoval ani územní plán, uliční čára musela být vytvořena pouze na předpokladech a domněnkách. Domy byly dokončeny v letech 1955-1956. Avšak vlivem absence územního plánu jsou dnes ulice v této části města velmi úzké.³⁴

³⁴ RAK Petr, PACHNER Jaroslav, *Chomutovská uličnice - Stavebně-územní proměny a vývoj názvů ulic v Chomutově, Horní Vsi a Spořicích*, Ústí nad Labem: Albis international 2005, s. 66.

BROŽOVSKÝ Karel. *Chomutov - Historický průvodce a zajímavosti města*, MěNV Chomutov, 1978, s. 93 a 94.

4. Areál Kongregace Milosrdných sester svatého Kříže

Obrázek 15: Areál Kongregace Milosrdných sester svatého Kříže - situace kolem roku 1960, Zdroj: Sbírka Roberta Kleina

Jedinou původní zástavbou v dnešní Palackého ulici je areál kongregace. Rozsáhlý areál budov se rozprostíral od dnešní zdravotnické školy až po Školní ulici, dnes se však jedná o pouhé tři budovy.

Kongregace Milosrdných sester svatého Kříže vznikla v roce 1856 ve Švýcarsku. Ženský církevní řád se staral o nemocné a sirotky. Vyučoval děvčata nejen domácím pracím, jako bylo vaření, šití a vedení domácnosti, ale děvčata se učila například také novým jazykům a malovat. Do Čech se sestry dostaly již v roce 1860. O dva roky později přicházejí do Chomutova první tři členky kongregace. Ty vyučují na soukromé dívčí škole. Areál kongregace začal vznikat v roce 1864, kdy představenstvo kláštera zakoupilo starý měšťanský Alešův dvůr v dnešní dolní části Palackého ulice i se zahradami a poli. Dnešní dům č. p. 238 se stal centrem budoucího řádového domu. Řád získal oba sousední pozemky (č. p. 237 a 239) a na jejich místě vznikl klášter, škola s pěti třídami pro dívky a pensionát. Stavba kláštera byla dokončena roku 1870. V letech 1887 až 1888 vyrostl nový sirotčinec (č. p. 785) a ve dvacátých letech 20. století budova nové školy (č. p. 1480). Obě budovy se nachází v dnešní Školní ulici. Ještě před válkou, roku 1913, byla hlavní budova zvýšena o druhé patro a došlo k výstavbě kostela sv. Kříže. Úpravu provedl architekt Emil Püschel.

V březnu roku 1939 byla zakázána výuka v soukromé škole a žákyně byly rozděleny do obecných a měšťanských škol. Sestry měly pouze povoleno se starat o chod nemocnice a sirotčince. V rámci poválečného odsunu Němců musela řada sester město opustit. Pouze několik sester setrvalo v nemocnici. Po nástupu komunistického režimu došlo k pronásledování členek řádu a po vyhnání ze škol a nemocnic byly využívány jako levná pracovní síla. Na příkaz ministra zdravotnictví Plojhara z roku 1954 muselo město urychleně opustit i zbylých 34 sester. Ty byly letecky přesunuty do Švýcarska, kde se opět věnovaly své práci.

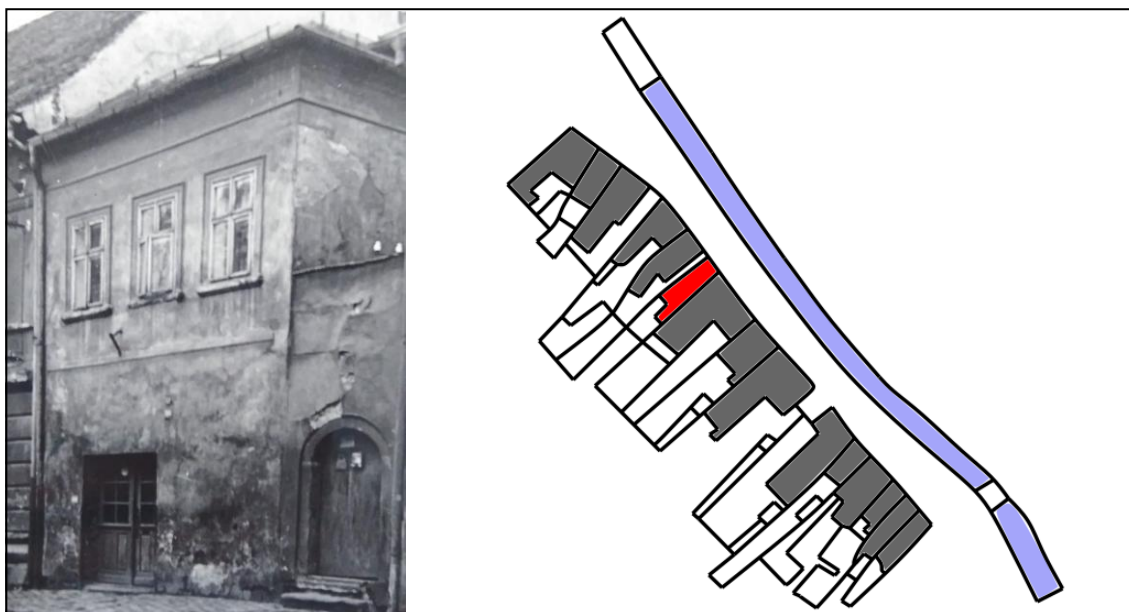
Po jejich odsunu se začaly ve městě projevovat nedostatky ve zdravotní péči. V roce 1960 tedy vznikají myšlenky ohledně založení zdravotní školy. OÚNZ si chtěl „vychovat“ své vlastní zdravotní sestry. Rok 1967 přinesl řešení zásadních kroků v dané problematice. Jako nová školní budova byla vybrána právě bývalá budova kongregace (ve stejné budově však fungoval i 7. základní škola). Dále bylo přesně určeno, kolik studentů nastoupí na novou střední školu.

1. září 1970 nastoupilo celkem 108 žáků do oborů zdravotní sestra, dětská sestra a ošetřovatelka do své školy. Studentům sloužilo pouze druhé patro a v podkroví se nacházela ředitelna a sborovna. Bývalý kostel sv. Kříže byl přebudován na školní tělocvičnu. V dalších letech počet studentů rostl a škola si tak postupně zabírala všechny budovy pouze pro své účely. Zdravotní škola na svém místě působí dodnes a je tak držitelem odkazu kongregace Milosrdných sester v Chomutově.

Obrázek 16: Hlavní budova řádu před rozšířením o druhé patro, Zdroj: BRET Vojtěch, STISKA Václav, PACHNER Jaroslav. *Chomutov ve starých pohlednicích*, Dvůr Králové nad Labem: FORTprint, 1992

5. Dům č. p. 269

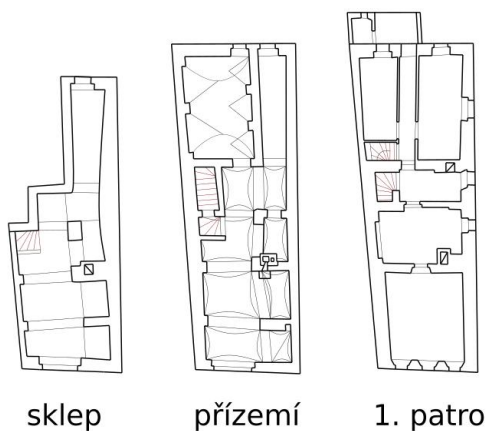

Obrázek 17: Dům č. p. 269 - situace v roce 1961, Zdroj: SOkA Chomutov se sídlem v Kadani, MěNV Chomutov, karton č. 107

Stáří domu nelze přesně určit. Ale dle charakteru a polohy lze usoudit, že jádro stavby pocházelo z druhé poloviny 17. století. Avšak při odhadu z roku 1961 mu pracovník KPÚ pan Neubauer přisoudil méně jak 100 let. Dům byl jednopatrový, podsklepený s podkrovím.

V objektu se dlouhá desetiletí nacházela kovárna. Jako poslední kovář je uváděn Antonín Steppan, a to k roku 1924. Ten nechal na počátku 20. let k domu přistavět menší budovu a rozšířil tak objekt o sklad. Po válce objekt dostali manželé Gustav a Marie Beckovi.

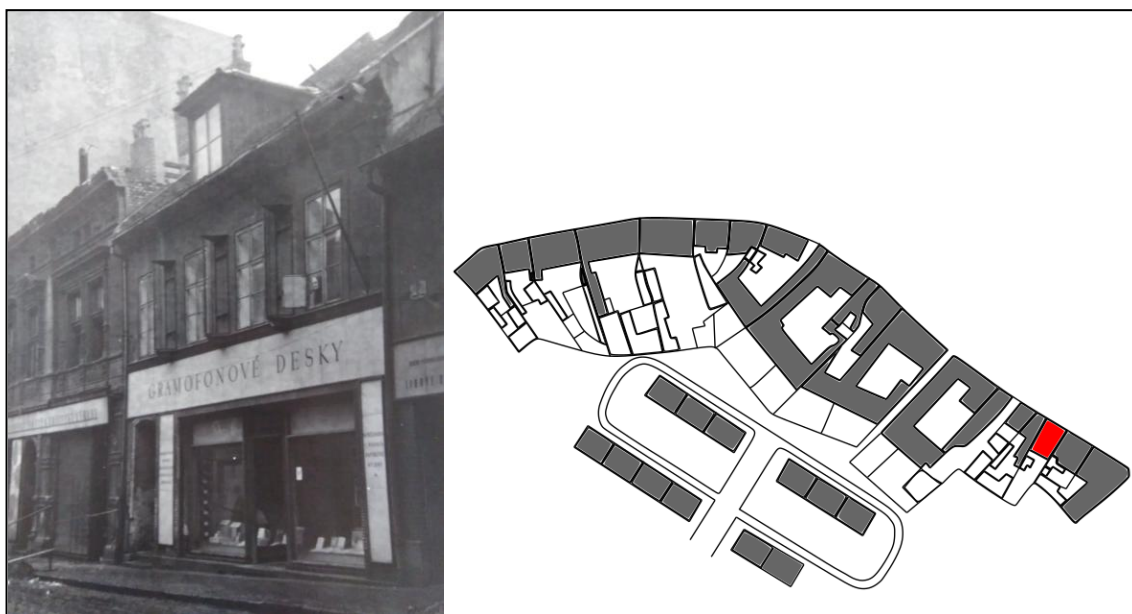
Dům s pozemkem byl v roce 1961 oceněn na 12 579,82 Kčs³⁵ a zbořen byl v tentýž rok. Pan Beck dostal jako náhradu byt ve Vinohradské ulici č. p. 760, přičemž i tento dům byl v rámci asanace odstraněn.

Obrázek 18: Půdorys domu č. p. 269, Zdroj: SOkA Chomutov se sídlem v Kadani, MěNV, karton č. 107.

35 SOkA Chomutov se sídlem v Kadani, MěNV Chomutov, karton č. 107

6. Dům č. p. 278

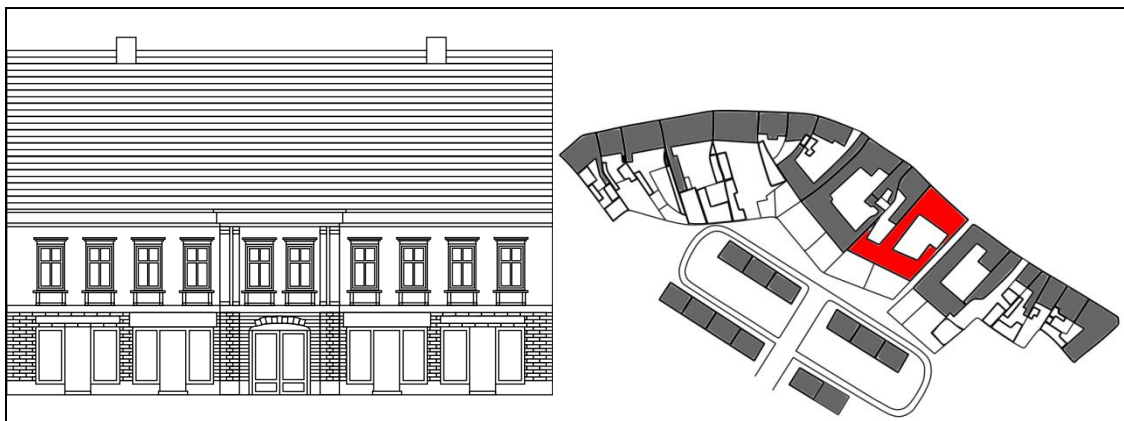
Obrázek 19: Dům č. p. 278 - situace v roce 1965, Zdroj: SOkA Chomutov se sídlem v Kadani, MěNV Chomutov, karton č. 108

Přesné stáří budovy není možné přesně určit. Z dostupných materiálů však víme, že stál již před rokem 1842. Jednalo se o jednopatrový částečně podsklepený dům s podkrovím.

Dům patřil dlouhá léta židovské rodině Liebermannů. První informace o rodině v tomto domě pochází z roku 1859. A další zmínka pochází až z roku 1912, kdy manželé Jakub a Františka žádali vedení města o možnost stavby přístřešku na zahradě objektu. Po druhé světové válce dům připadl Arnoštu a Arturu. Arnošt Liebermann však zahynul za války v Lodži. Jeho polovina domu tak připadla Gretě Frischmannové, která žila ve Skotsku. Sám Artur Liebermann prošel Terezínem a jeho zdravotní stav byl špatný. Proto nesetřval v Chomutově a zbytek svého života dožil v pečovatelském domě v Mariánských Lázních.

Po válce v domě bydlela jediná nájemnice, a to Anna Schröterová v prvním patře objektu. V přízemí měly obchod Gramofonové závody. Po válce byla budova ve velmi špatném stavu a první stížnost na stav domu podaly závody v prosinci roku 1958. V listopadu 1961 podala svou stížnost i jediná nájemnice. Do domu zatékalo, a to údajně i při malém dešti. Byla zde tedy i nadměrná vlhkost. Voda navíc zatékala i do přilehlé budovy, kde měly Gramofonové závody svůj sklad. Artur Liebermann nebyl již schopen opravu zajistit, a tak přišel s možností, že oprava bude provedena z konta na opravy daného domu. Komunikace ze strany odboru pro výstavbu však nebyla příliš rychlá (celá korespondence se vedla dva roky). Artur Liebermann mezitím dne 10. října 1960 zemřel a nestihl tedy problém vyřešit. Testamentární dědic MUDr. Jiří Horal dědictví nepřijal a zákonnou dědičkou byla dcera zemřelého Mariene Horalová, která žila ve Švédsku, a o dědictví také nejevila zájem. Odbor pro výstavbu chtěl střechu ještě v roce 1962 opravit, ale jelikož se dům nacházel v asanačním pásmu, tak snad s ohledem na neperspektivnost objektu od rekonstrukce ustoupili. Dům byl zbořen v druhé polovině roku 1965.

7. Dům č. p. 283

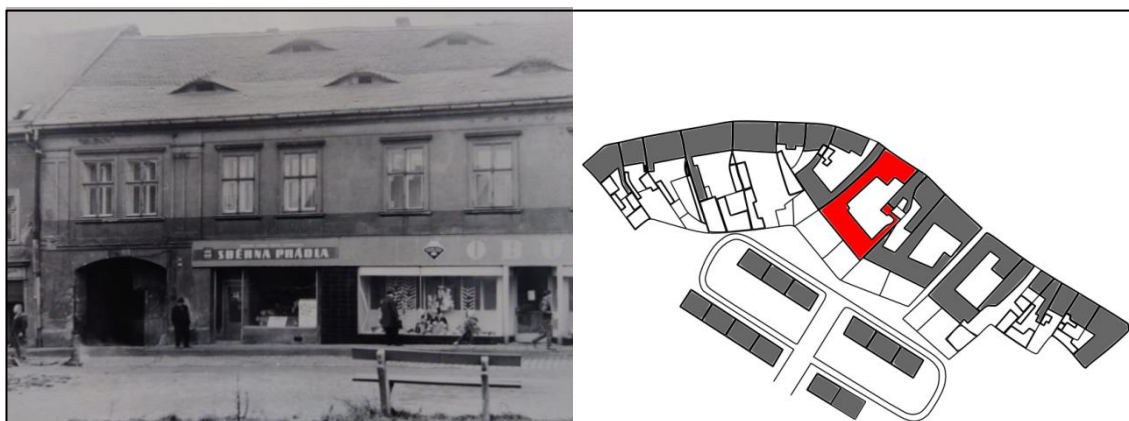
Obrázek 20: Dům č. p. 283 - situace v roce 1965, Zdroj: SOkA Chomutov se sídlem v Kadani, MěNV Chomutov, karton č. 108

Dům vznikl na místě dvou starších budov kolem roku 1870. Jednalo se o jednopatrový podsklepený objekt s podkrovím. K jediné velké předválečné přestavbě došlo v roce 1937, kdy majitelka domu Helena Klardneyová³⁶ nechala dům opravit a přepažila místnosti v prvním patře. 17. 7. 1945 objekt připadl národnímu správci Karlu Grešlovi, jenž podnikal jako hodinář a klenotník. V budově dále podnikali František Chlup s obuví a Oldřich Frank, který vlastnil velkosklad s droždím. V roce 1948 došlo k zásadní přestavbě na popud Františka Chlupa. Úpravy se dotkly dvou bytů, chodby, prádelny a dům získal také novou fasádu. Z chodby byly přistavěny nové schody na půdu a vybourány nové otvory pro dveře. V prádelně došlo k sejmutí staré dřevěné podlahy a nová byla vylita betonem. Nová fasáda včetně nových okapů, lešení a prací vyšla v roce 1948 na 19 028 Kčs. Celkové opravy pak majitele přišly na 32 115 Kčs a všechny práce na domě byly hotovy v roce 1951. V téže roce byl objekt také pojištěn proti požáru na 1 500 000 Kčs.

Dům byl zbořen v druhé polovině roku 1965.

³⁶ Helena Klardneyová byla dcerou Vincenze Klardneye, který se významně podílel na chodu města na přelomu 19. a 20. století. Jedná se také o jednoho ze tří mužů, kteří dali 1. prosince 1896 podnět k průrazu Dlouhé ulice.

8. Dům č. p. 286

Obrázek 21: Dům č. p. 286 - situace 1965, Zdroj: SOkA Chomutov se sídlem v Kadani, MěNV Chomutov, karton č. 109

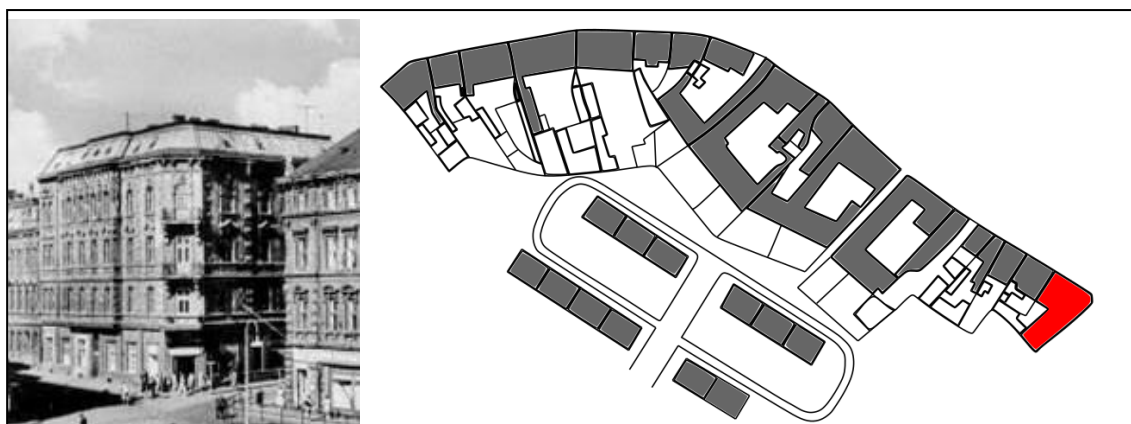
Objekt vznikl před rokem 1842, přesné stáří však nelze určit. Jednalo se o jednopatrovou nepodsklepenou budovu. Nejstarší zmínka o budově pochází z roku 1899, kdy byl vlastníkem K. Schmiedel. Těsně před první válkou získal dům advokát z Karlových Varů JUDr. Alfred Samel. Ten provedl drobnou úpravu prodejních prostor a vybudoval na dvoře prádelnu a kůlnu. Na počátku 30. let si v domě zřídil Otto Fischer brusírnu skla. Firma se skládala z jedné dílny na povlákání zrcadlových skel, jedné brusírny tabulkového skla s 5 ležatými brousícími kotouči a jedné sklářské dílny umístěných v přízemí budovy. V roce 1936 provedl Julius Hahn³⁷ přestavbu bytu v prvním patře. Celkové výdaje se dostaly k sumě 32 432 Kčs. V roce 1941 se pan Hahn přestěhoval do Prahy. V témže roce, konkrétně 7. listopadu 1941, došlo k vyvlastnění majetku nájemnice Sáry Feiglové, která byla židovského původu. Ta však město opustila již v září roku 1938.

V lednu 1945 došlo k poškození budovy při spojeneckém náletu na město. Po válce připadl majetek Kurtu Hahnovi a Hildě Feigelové. Opravné práce na domě byly dokončeny v srpnu roku 1947 a vyšly na 45 557 Kčs. Téhož roku byla v přízemí zřízena stáčírna piva, která spadala pod Měšťanskou pivovarnickou společnost v Jirkově.

Dům byl odstraněn druhé polovině roku 1966.

³⁷ Julius Hahn se narodil roku 1877 v Hořenicích na Chomutovsku. V roce 1941 se přestěhoval do Prahy a 9. 7. 1942 byl transportem AAp, pod číslem 657, deportován do Terezína. 18. 12. 1943 došlo k přesunu Transportem Ds č. 694 do Osvětimi, kde zahynul.

9. Dům č. p. 1083

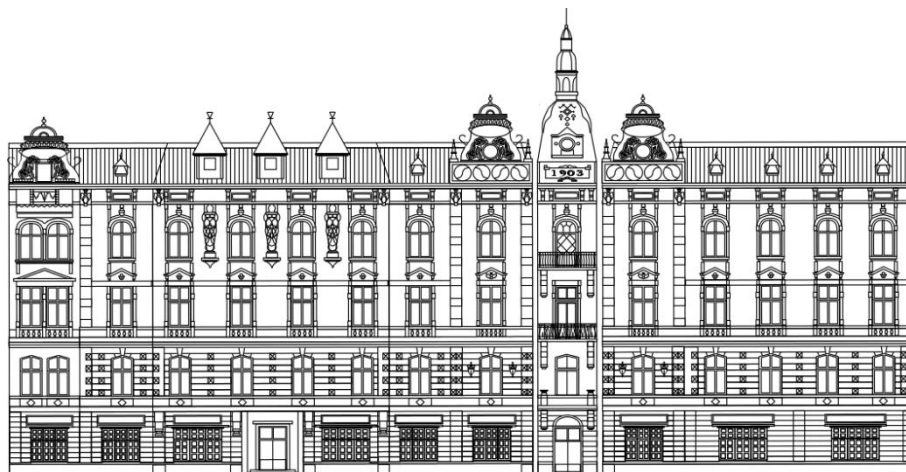
Obrázek 22: Dům č. p. 1083 - situace na přelomu 50. a 60. let, Zdroj: Sbirka Roberta Kleina

Po průrazu domů č. p. 275-277 vznikl prostor nejen pro novou ulici, ale i nová stavební parcela. Občané města netrpělivě čekali, jak bude nová nárožní budova vypadat. Je to logické, neboť vznikalo jakési nové městské centrum, které propojovalo hlavní náměstí s vlakovým nádražím. O výjimečnosti svědčí i fakt, že se tehdy jednalo o nejdražší pozemek ve městě. Nabízel se za 23 000 – 27 000 korun.³⁸ Dům byl vybudován na samém počátku 20. století Johannem Dotzauerem a Karlem Stopfkuchenem. Jednalo se o čtyřpatrový podsklepený dům s podkrovím. Budova patřila k těm nejkrásnějším stavbám ve městě a hrdě reprezentovala nejen tehdejší náměstí, ale i celé město. V letech 1905 až 1918 v budově působila kavárna Stopfkuchen, která pekla přes 100 druhů dortů a dezertů a do roku 1925 v budově sídlila pobočka Anglo-Österreichische Bank. V horních patrech sídlila tiskárna a nakladatelství s fotoateliérem známého chomutovského fotografa Pietznera.

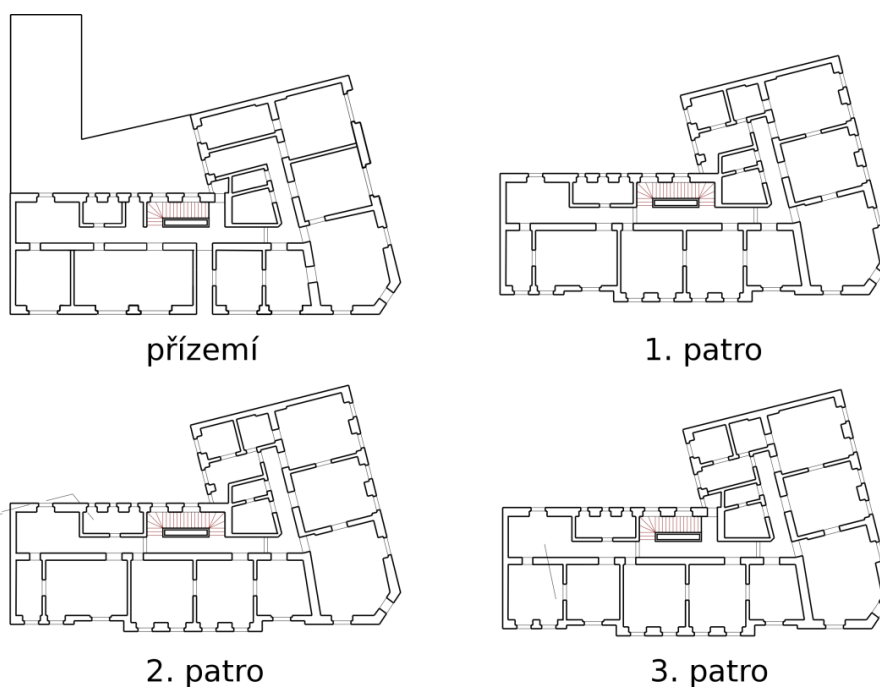
Po druhé světové válce byl dům ve velmi špatném stavu. Došlo k drobné úpravě a přestavbě prostor, a nakonec bylo nutné odstranit věžičky a štukovou výzdobu domu. Tento akt změnil podobu celého prostoru a je škoda, že vliv na rozhodnutí měla i ideologie tehdejšího vládnoucího aparátu. Horní patra byla dále využívána jako ubytovna pro studenty energetiky v Chomutově. V přízemí se dlouhá léta nacházela pekárna a mlékárna.

Dům byl stržen jako jeden z posledních v ulici v létě 1969.

³⁸RAK Petr, PACHNER Jaroslav, *Chomutovská uličnice - Stavebně-územní proměny a vývoj názvů ulic v Chomutově, Horní Vsi a Spořicích*, Ústí nad Labem: Albis international 2005. S. 43.

Obrázek 23: Dům č. p. 1083 v letech 1905 a 1969, Zdroj: Vypracoval Radek Voch.

Obrázek 24: Půdorys domu č. p. 1083 v roce 1952, Zdroj: Vypracoval Radek Voch³⁹

³⁹ SOKA Chomutov se sídlem v Kadani, MěNV Chomutov, karton č. 107.

V samotném úředním zápisu k odstranění věžičky na domě č. p. 1083 je uvedeno:

Tato v podstatě cibulovitá věžička s lucernou jest osazena na vazních trámech uložených nad podlahou půdy. Protože jest poměrně vysoká a přechází z tvaru čtvercového do osmiúhelníku, jest její (poměrně složitá) konstrukce nezávislá na krovu mansardové střechy, z níž vystupuje. Sloupky lucerny, lemování říms a malá bání nad lucernou, jsou kryty plechem spodní cibulovitá část pak přírodní německou břidlou.

Následkem zanedbání údržbových prací po dobu okupace, jehož i tlakem vzduchu nedaleko, v ulicích Stalingradské, Palackého, 28. října a v zahradách bloku jmenovaných ulic, vybuchnuvších bomb, byla poškozena věžní krytina a srážkové vody zatékaly delší dobu do půdního prostoru, zamáčely krovové dříví, obvodové římsové zdivo a stropní konstrukci.

Stále opakované střídavé zamáčení delší dobu trvajícím projevilo se tím, že krovové dříví zejména v spodní části při hlavní římsě bylo napadeno hnilobou. Některá dřeva byla uvolněna ve spojích, při poklepu zní dutě, následkem čehož jest u věžičky již patrné, velmi znatelné její vychýlení směrem do uličního prostoru, takže při vichřici a silném větru, které bývají v Chomutově značné, může býti stržena a smetena do uličního prostoru.

Komise uváživši tyto okolnosti, jakož i obtížnost provedení rekonstrukčních prací a vzhledem k nedostatku materiálu i obnovení celé krytiny, navrhuje, aby stavební úřad přihlédl k těmto okolnostem a nařídil snesení celé věžičky (jež si vyžádá zlomek nákladu, jež by stála její rekonstrukce), neboť z architektonického hlediska, není jí na obyčejném činžovním domě, vystaveném r. 1905, zapotřebí.

Po snesení věžičky, bude nutno i zmenšiti falešné atikové zdivo vysokých holých štítů, majících jen účel dekorativní.⁴⁰

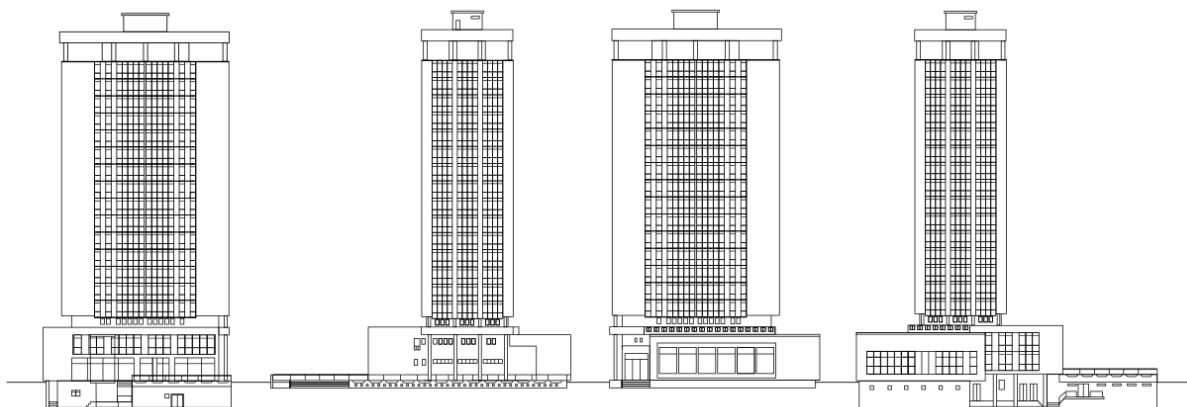
⁴⁰ Úřední zápis byl pořizen dne 18. listopadu 1948. SOkA Chomutov se sídlem v Kadani, MěNV Chomutov, karton č. 153.

10. Hotel Armabeton

Již v polovině šedesátých let vznikl návrh, který počítal s výstavbou výškové budovy v centru města. Stavba měla mít 16 pater a pojmout mohla až 450 úředníků energetických závodů ředitelství n. p. Povodí Ohře a městského národního výboru. Avšak plány a investoři se neustále měnili a začátek stavby musel být odložen.

Realizace se ujal až n. p. Armabeton, který roku 1975 začal s výstavbou. Podle nového plánu měla mít stavba 17 poschodí a 71 metrů. Nejednalo se však již o kanceláře, ale o ubytovnu hotelového typu se 126 buňkami a 504 lůžky.⁴¹

Ke slavnostnímu otevření došlo v dubnu 1981. V budově se nacházela i restaurace, bary, obchody a další zařízení.

Obrázek 25: Hotel Armabeton, Zdroj: Vypracoval Radek Voch

⁴¹ RAK Petr, PACHNER Jaroslav, *Chomutovská uličnice - Stavebně-územní proměny a vývoj názvů ulic v Chomutově, Horní Vsi a Spořicích*, Ústí nad Labem: albis international 2005. S. 90.

4. UMĚLECKÉ PLASTIKY V ULICI

1. Voda (Venuše)

Tabulka 5: Voda - přehled informací

Autor	Václav Kyselka ⁴²
Rok vzniku	1974
Forma umění	Socha
Materiál	Travertin, cín

Obrázek 26: Socha Voda, Zdroj: SOkA Chomutov se sídlem v Kadani, MěNV Chomutov, O 85.

⁴² Václav Kyselka (1921-2017) byl významný český sochař a zakladatel umělecké skupiny Krok 57. Kromě Chomutova lze jeho díla spatřit v Teplicích, Terezíně, Litoměřicích a dalších městech.

2. Otisky země (1. část)⁴³

Tabulka 6: Otisky země (1) - přehled informací

Autor	Jiří Klein ⁴⁴
Rok vzniku	1974
Forma umění	Nástěnný reliéf
Materiál	Beton, keramika

Obrázek 27: Otisky země (1), Zdroj: <https://sochyamesta.cz/zaznam/9184>

⁴³ Autorství tohoto reliéfu bylo dlouhá léta chybně připisováno Jaroslavu Bejčkovi pod názvem Otisky Vesmíru.

⁴⁴ Jiří Klein (1939-1989) byl český sochař, jehož tvorba spadá převážně do 70. let. Jeho další díla je možné spatřit v Kovářské či v Ústí nad Labem.

3. Otisky země (2. část)

Tabulka 7: Otisky země (2) - přehled informací

Autor	Jiří Klein
Rok vzniku	1974
Forma umění	Nástěnný reliéf
Materiál	Beton, keramika

Obrázek 28: Otisky země (2), Zdroj: <https://sochyamesta.cz/zaznam/9184>

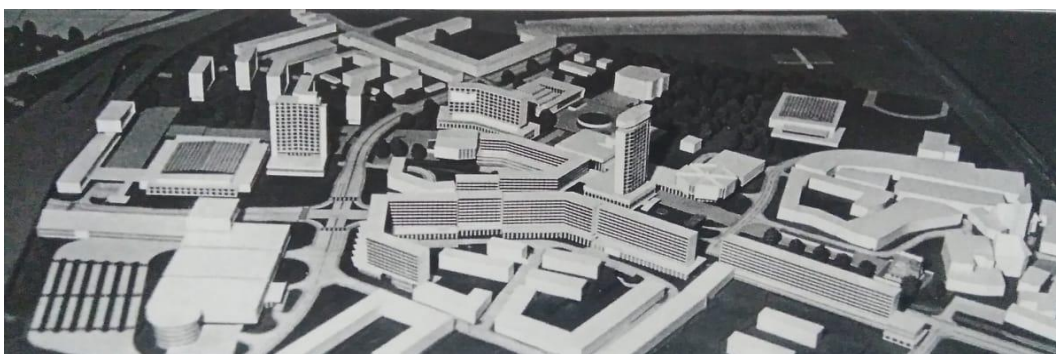
5. NEREALIZOVANÉ PROJEKTY

1. Územní plán z roku 1966

V červenci roku 1966 byl představen podrobný územní plán vypracovaný akad. arch. Františkem Macháčem a ing. arch. Vratislavem Štelzigem. Dotýkal se hlavně oblasti Horního předměstí a Utopené čtvrti. Jedinou novou stavbou v historickém centru města měl být výstavní pavilon u starobylé radnice. Architekti již počítali s odstraněním levé strany dnešní Mostecké ulice a evangelického kostela sv. Gustava Adolfa, na jejichž místě měla vyrůst nová sportovní hala a městské lázně. Z druhé strany naproti historickému centru je již znázorněn blok panelových domů č. p. 3393-3397 a 4089-4090 se sídlištěm Zdeňka Štěpánka.

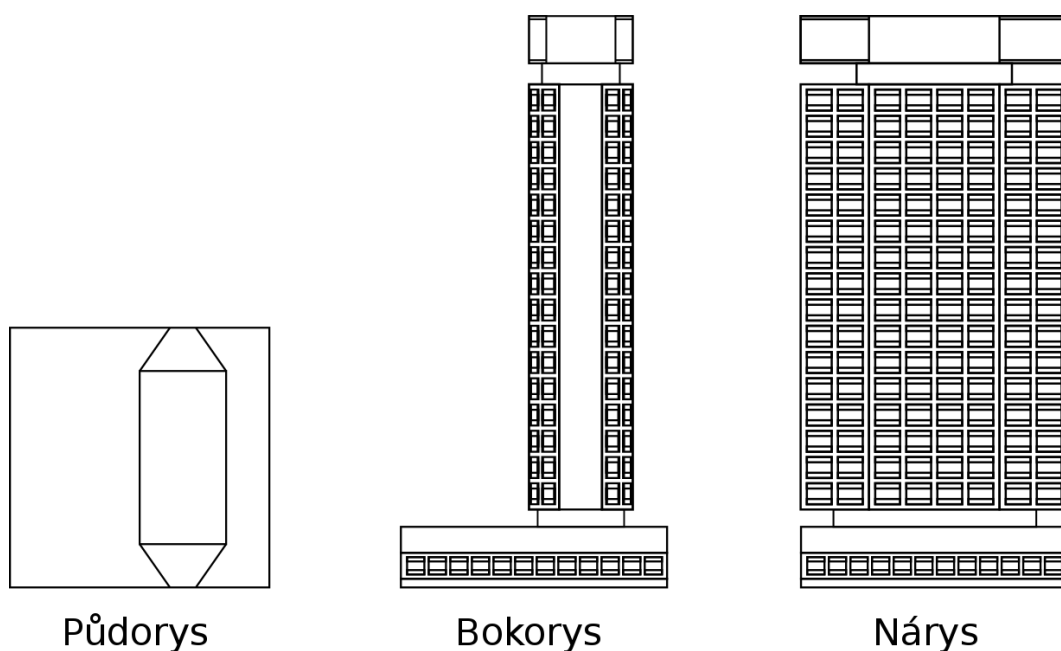

Obrázek 29: Územní plán z roku 1966, Zdroj: *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 16 – Chomutov*.
Obrázek č. 12, textový list s. 19

Obrázek 30: Model městského centra vypracován na základě územního plánu z roku 1966, Zdroj: *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 16 – Chomutov*. Obrázek č. 12, textový list s. 19

Z realizovaných projektů stojí v centrální části výšková budova, která má však ještě jiný vzhled než budoucí hotel Armabeton a obchodní dům, který má tvar šestiúhelníku. Na něj se napojuje budova patrových garáží, která však nebyla postavena. Garáže měly sloužit jako výplň prostoru mezi obchodním domem a domem služeb. Dále byl realizován blok domů v Palackého ulici č. p. 4258 – 4279 a 4445 – 4505, na který se napojovala budova OV KSČ. Projekt dále počítal se stavbou kulturního domu, ve kterém by se nacházelo kino, divadlo a kavárna. Ke stavbě nakonec došlo na konci 80. let, kdy se už však projekt nestihl realizovat. V blízkosti vlakové tratě mělo vyrůst autobusové nádraží s patrovými garážemi a vlakové nádraží za zimním stadionem. Ten měl také projít modernizací a v jeho blízkosti měl vyrůst hotel.

Obrázek 31: Původní podoba výškového domu v centru města, Zdroj: Vypracoval Radek Voch

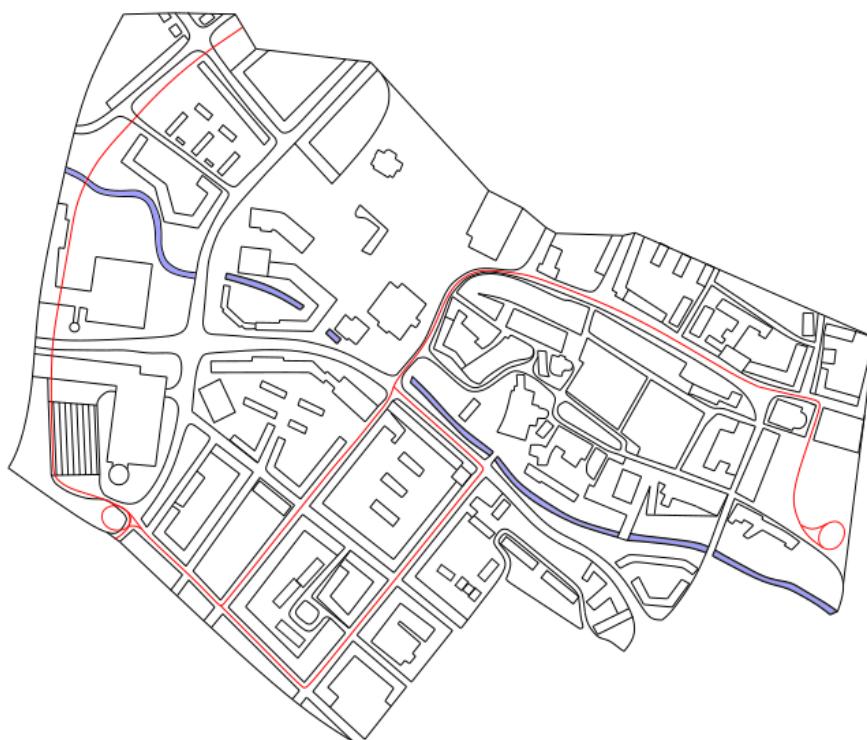
2. Tramvajová dráha

Již počátkem 60. byla dopravní situace ve městě otřesná. Prudce rostl počet obyvatel i pracovních příležitostí. Vznikala nová sídliště v centru města a v Horní Vsi a územní plán z roku 1963 počítal s výstavbou dalších čtyř velkých sídlišť mezi Chomutovem a Jirkovem.

Jedinou dopravu ve městě zajišťovaly autobusy, které nezvládaly nápor. Leč relativně pozdě, tak přeci jen byl roku 1979 předložen návrh, který řešil zajištění kvalitní přepravy. Možností však bylo hned několik. Jednou z nich byla výstavba regionální rychlodráhy. Přepravu po městě by v tomto případě zajišťovaly ČSD. Tato idea však byla finančně a časově náročná. Další možnost řešila problém motorovými vlaky, které by sjížděly po vlečkách do jednotlivých závodů ve městě. Tento návrh byl však také zamítnut.

V potaz přicházel až třetí návrh, který počítal s vybudováním tratě rychlé tramvaje. Myšlenka byla přínosná z více důvodů. Jednalo se o rychlou, komfortní, ekonomicky přijatelnou a kapacitně dostačující možnost. Navíc plán respektoval usnesení vlády o šetření paliv a energie.

V roce 1981 předložil Pragoprojekt Praha návrh na vedení tramvajových těles. Dvukolejná trasa měla vést od konečné smyčky v dnešní Hálkově ulici přes ulice Libušina, Partyzánská, Na Příkopech, Mánesova a Dr. Farského. Na hlavní křižovatce by se koleje rozdělily. Jedna by vedla ulicí 28. října a pokračovala by přes náměstí Dr. Beneše. Druhá měla vést přes Palackého, kde by odbočila do ulice Vršovců, a dále by pokračovala Meissnerovou a Čechovou ulicí. Nad parkem na Benešově náměstí by se tratě opět spojily v dvukolejnou trasu. Dále by vedla Rokycanovou ulicí, kde by se spojila s Nádražní a pokračovala k nově zamýšlenému nádraží, kde by byla další smyčka. Odtud byla trasa vedena podél železniční tratě přes Lipskou, podél zimního stadionu, Dechtochemy a po trati bývalé duchcovsko-podmokelské dráhy až k Cihlářské a dále přes nová sídliště až do Jirkova. Na celou stavbu bylo nutné uvolnit více jak 750 000 000 Kčs.⁴⁵

Obrázek 32: Tramvajová trať - plán z roku 1981, Zdroj: Vypracoval Radek Voch

Docházelo však ke značnému zpoždění a během několika let došlo k takřka kompletnímu přepracování. Nové plány chtěly trať vést mimo městské centrum. 1. ledna 1988 měl vzniknout dopravní podnik, který by se zabýval pouze výstavbou tramvajové trati mezi Chomutovem a Jirkovem. Došlo k tomu však až 1. července 1989. Po revoluci vedení města ustoupilo od tramvají a nové myšlenky směřovaly k trolejbusům.

⁴⁵ KLÍMA Jiří. *75 let autobusové dopravy na Chomutovsku*, Most: Severografia a. s., 2002. S. 40.

6. ZÁVĚR

Centrum Chomutova se za 41 let komunistického režimu změnilo až neuvěřitelným způsobem a původní podoba města je nenávratně pryč. V letech 1945 až 1989 došlo jen v centrální části města k odstranění až 800 čísel popisných. Jednalo se o směs objektů různých architektonických stylů a mnohdy rozdílného stáří. Téměř všechny však měly společnou jednu věc - po staletí byly budovány německým obyvatelstvem. A zde se dostáváme k první příčině, proč ve druhé polovině 20. století došlo k asanaci historických předměstí. Po válce došlo k odsunu původního německého obyvatelstva, které město budovalo a dá se říct, že k němu mělo i citový vztah. A během dalších desítek let docházelo ve městě k přísunu nových obyvatel (kolonistů), převážně ze středních Čech a Moravy. Je pochopitelné, že přicházející lidé neměli vztah k tradicím Podkrušnohoří, natož pak třeba k původní zástavbě a historii.

Druhým problémem města bylo, že valná část města stojí na bohatých ložiscích uhlí. Jak již víme, centrum pod železniční tratí mělo do roku 2050 zmizet z povrchu zemského podobně jako nedaleký Most. I proto vznikla nová sídliště mezi Chomutovem a Jirkovem. Navíc na místě Březence mělo vyrůst nové centrum města. Nově vybudovaný střed města pod tratí tedy musel splňovat minimálně dvě podmínky – výstavba musela být rychlá a co možná nejlevnější. Zároveň se ale mělo jednat o důstojné bydlení, které by lidem nabízelo dobrou životní úroveň (bylo to však v uhelných severních Čechách vůbec možné?). Volba tedy padla na panelové domy, které splňovaly obě podmínky. Navíc se životnost panelových domů odhaduje přibližně na 90 let, což by odpovídalo časovému harmonogramu těžby. Domy by tak pouze dožily do svého již předem známého konce.

Třetí příčinou byl stav budov – vedení města mělo volné ruce a samotná asanace nepřinášela velké problémy. Po odsunu Němců většina domů zůstala bez majitele a část domovní zástavby byla poškozena leteckými nálety. Právě tyto domy byly odstraněny jako první. Z historických předměstí jako první za obět' padlo Dolní a Hřbitovní. Příčinou bylo rozšiřování areálu válcoven na počátku 50. let. Na druhé straně Hřbitovního předměstí pro změnu vyrostlo nové sídliště. Další část zmizela pod záminkou vytvoření hygienického pásma. Společně s předměstím, jehož počátky sahají do 16. století, ustoupilo i více jak 300 čísel popisných. Od počátku 60. let byla navíc bourána dnešní Palackého ulice a Horní předměstí, kde padlo dalších více jak 150 domů. Na stranu druhou se musí uvést, že většina těchto domů byla opravdu ve velmi špatném stavu. A např. v Palackého ulici spousta bytů neměla vlastní sociální zařízení. I proto byla vidina výstavby nových a moderních bytů zářná. Avšak za jakou cenu?

A konečně posledním aspektem je fakt, že i v dnešní době je snazší něco zbourat, než se o to dlouhodobě starat. Takovým příkladem je chomutovský pivovar, který byl odstraněn roku 2011 a na jeho místě vyrostl hypermarket.

Během pátrání v archivu se mi povedlo nalézt velmi důležité přímé svědectví a názor na to, co se ve město dělo. V jedné ze složek k asanaci byl ukryt vzkaz (pro budoucí generace?) od F. Zábranského, kde je uvedeno:

Toto se stalo pod nátlakem veřejnosti, neboť při povolení demolice bouraly se nově velkým nákladem opravené domy (například téměř nově postavená budova konzumu na rohu Kadaňské ulice a ulice „U Kapličky“.

Sedláci z celého okolí nechali prací a odváželi bouračky do bývalých Příkopů, za město a kam se dalo.

Výdělky na těchto demoličních pracích, při nichž se ničilo vše, byly veliké (50 Kčs za kubický metr) a vše se provádělo lehkomylně.⁴⁶

Samotná podoba nového centra je minimálně z mého úhlu pohledu nezdařilá. A to hlavně pak dolní část, kde se obnažují zadní trakty starých budov ve Školní ulici. Dnes je možná škoda, že se nerealizoval ani jeden z původních plánů přestavby centra. Sykův návrh se sice dotkl podoby města nejvýraznějším způsobem, ale zároveň byl možná nejdůstojnějším. Vzhledem k historickému kontextu a době vzniku lze předpokládat, že město by získalo podobu typických socialistických měst z 50. let. Dnes bychom měli pravděpodobně důstojnější centrum podobné třeba tomu v Havířově, budovaného ve stylu socialistického realismu. Dnešní charakter Palackého ulice má blíže k návrhu z roku 1966, leč jde vlastně o úplně jiný vzhled. Je škoda, že z tohoto návrhu vyprchala hravost 60. let, kdy budovy nabývaly jak hranatých, tak i oválných tvarů. František Machač rozhodně patřil mezi kvalitní architekty své doby, což dokazují i chomutovské lázně. Bohužel horní část ulice vyrůstala až v 70. a 80. letech. Na výsledku se podepsal historický kontext, kdy se po srpnu 1968 začaly věci opět škatulkovat a zmizela barevnost a dynamika. Nové stavby se tak budovaly již ve stylu tehdy moderního brutalismu. Ten však působí velmi těžce a nedává centru možnost dýchat. Avšak architektonicky a vizuálně se městu ubližuje i po roce 1989. Od konce 90. let do dnešních dnů dochází k opravám a zateplování objektů. Tato skutečnost by byla obdivuhodná, kdyby však každý druhý panelový dům neměl jinou barvu fasády a nebyl tak narušen jednotný vzhled.

Za krátký čas však nastane možnost vypořádat se s minulostí. Životnost panelové zástavby v dolní části Palackého bude končit kolem roku 2050. Vedení města a architekti budou mít šanci přetvořit a vybudovat zcela nové centrum. A já jen doufám, že se této šance chopí a vybudují důstojné a reprezentativní prostředí, které více otevře střed města a nabídne Chomutovu nové příležitosti.

Jsem velice vděčný za zkušenosti, které jsem nabył při vytváření své práce a věřím, že v budoucnu vše zúročím. Doufám, že svou prací inspiřuji další nadšence, kteří by mohli zpracovat zbylá historická předměstí Chomutova a navrátit tím městu další část osobité tváře.

⁴⁶ SOkA Chomutov se sídlem v Kadani, Archiv města Chomutov, MěNV Chomutov, karton č. 92. Vzkaz byl nalezen mezi dokumenty z roku 1947, což by odpovídalo i obsahem.

7. ZDROJE:

Státní okresní archiv Chomutov

- SOkA Chomutov se sídlem v Kadani, MěNV, karton č. 92.
- SOkA Chomutov se sídlem v Kadani, MěNV, karton č. 102-113.
- SOkA Chomutov se sídlem v Kadani, MěNV, karton č. 132-134.
- SOkA Chomutov se sídlem v Kadani, MěNV, karton č. 141 a 142.
- SOkA Chomutov se sídlem v Kadani, MěNV, karton č. 149.
- SOkA Chomutov se sídlem v Kadani, MěNV, karton č. 153.
- SOkA Chomutov se sídlem v Kadani, MěNV, O 85.
- SOkA Chomutov se sídlem v Kadani, MěNV, Archiv města Chomutov, inv. č. 4958.
- SOkA Chomutov se sídlem v Kadani, MěNV, Archiv města Chomutov, inv. č. 4961.

Literatura

- BALÁŠOVÁ Michaela, RAK Petr. *Staré chomutovské hospody*, Oblastní muzeum v Chomutově, 2006. ISBN 80-903856-0-5.
- BROŽOVSKÝ Karel. *Chomutov - Historický průvodce a zajímavosti města*, Chomutov: MěNV, 1978.
- Chomutovsko, Regionální vlastivěda*, Most: Severografia a. s., 2006. ISBN 80-86654-14-1.
- KLÍMA Jiří. *75 let autobusové dopravy na Chomutovsku*, Most: Severografia a. s., 2002.
- MAROUNEK Tomáš. *Letecké bombardování a protiletecká ochrana Chomutova za druhé světové války*, Ústí nad Labem: UJEP, 2016.
- MERTOŮVÁ Kateřina. *Chomutovsko 1945 – 1948, Sborník dokumentů*, Praha: Tisková, ediční a propagační služba, 1989.
- RAK Petr, PACHNER Jaroslav. *Chomutovem krok za krokem. Průvodce po památkách a minulosti města*. Ústí nad Labem: Albis international, 2011. ISBN 978-86971-34-6.
- RAK Petr, PACHNER Jaroslav. *Chomutovská uličnice - Stavebně-územní proměny a vývoj názvů ulic v Chomutově, Horní Vsi a Spořicích*, Ústí nad Labem: Albis international, 2005. ISBN 80-86971-02-3.

RAK Petr. *Comotovia, Sborník příspěvků z konference věnované výročí 750let první písemné zmínky o existenci Chomutova (1252 – 2002)*, Ústí nad Labem: Albis international, 2003. ISBN 80-86067-79-3.

RAK Petr. *Chomutov 1252-2002*. Ústí nad Labem: Albis international, 2002. ISBN 80-86067-63-7.

RŮŽIČKOVÁ Jiřina, ŠKRABAL Josef. *Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005 (1. díl)*. Praha: Český statistický úřad, 2006.

VALTR Tomáš. *Poválečný odsun německého obyvatelstva z okresu Chomutov se zaměřením na Internační středisko Chomutov*. Ústí nad Labem: UJEP, 2009.

Osobní sbírky

Hana Paierová, Robert Klein

Obrazové prameny

BRET Vojtěch, STISKA Václav, PACHNER Jaroslav. *Chomutov ve starých pohlednicích*, Dvůr Králové nad Labem: FORTprint, 1992.

BROŽOVSKÝ Karel, FRANTA Karel, ŠPINAR Petr, ORNA Petr. *Chomutov: Vydavatelství a nakladatelství Novinář*, 1980.

FRANTA Karel, ŠPINAR Petr, DVOŘÁK Oldřich, *Chomutov: Vydavatelství a nakladatelství Novinář*, 1989.

Historický atlas měst České republiky, svazek č. 16 – Chomutov, Praha: Statutární město Chomutov – Historický ústav Akademie věd ČR, 2007. ISBN 978-80-7286-108-8.

Chomutov včera a dnes, 1945-1975, Chomutov: Okresní knihovna Chomutov, 1975.

TALAVÁŇA Stanislav, KALABISKOVÁ Dana. *Severočeský kraj, Okres Chomutov*, Ústí nad Labem: Krajská komise cestovního ruchu, 1984.

Internetové zdroje

ÚAZK. Ortofotomapa 1937-1996 [online]. Praha: Ústřední archiv zeměměřictví a katastru, [cit. 2020-01-06]. Dostupné z: <https://ags.cuzk.cz/archiv/?start=lms>

ÚAZK. LMS 1963 - 15263 [online]. Praha: Ústřední archiv zeměměřictví a katastru, [cit. 2020-01-06]. Dostupné z: <https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=lms&idrastru=WMSA08.1963.CHOM35.15263>

ÚAZK. LMS 1953 - 02426 [online]. Praha: Ústřední archiv zeměměřictví a katastru, [cit. 2020-01-06]. Dostupné z: <https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=lms&idrastru=WMSA08.1953.CHOM35.02426>

Holocaust. Julius Hahn [online]. Terezín: Institut Tereziánské iniciativy, [cit. 2020-01-08]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obet/91865-julius-hahn/>

Sochy a města. 9184 Otisky země. Pardubice: Fakulta restaurování Univerzity Pardubice, [cit. 2020-01-024]. Dostupné z: <https://sochyamesta.cz/zaznam/9184>

Sochy a města. 2025 Voda. Pardubice: Fakulta restaurování Univerzity Pardubice, [cit. 2020-01-024]. Dostupné z: <https://sochyamesta.cz/zaznam/2025>

Sochařství. Václav Kyselka. Horažďovice: Centrum pro dějiny sochařství Horažďovice, [cit. 2020-01-024]. Dostupné z: <http://socharstvi.info/autori/vaclav-kyselka/>

ÚAZK. Chomutov 3-5. Státní mapa 1 : 5 000 se sítí, 1958 [online]. Praha: Ústřední archiv zeměměřičtví a katastru, [cit. 2020-01-04]. Dostupné z: https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=sm5&idrastru=D6-1_Chomutov_3-5_1958

ÚAZK. Chomutov 3-5. Státní mapa 1 : 5 000 – odvozená, 1975 [online]. Praha: Ústřední archiv zeměměřičtví a katastru, [cit. 2020-01-04]. Dostupné z: https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=sm5&idrastru=D6-1_Chomutov_3-5_1975

ÚAZK. Chomutov 3-5. Státní mapa 1 : 5 000 – odvozená, 1989 [online]. Praha: Ústřední archiv zeměměřičtví a katastru, [cit. 2020-01-04]. Dostupné z: https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=sm5&idrastru=D6-1_Chomutov_3-5_1989

ÚAZK. Chomutov 3-5. Státní mapa 1 : 5 000 se sítí, 1950 [online]. Praha: Ústřední archiv zeměměřičtví a katastru, [cit. 2020-01-04]. Dostupné z: https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=sm5&idrastru=D6-1_Chomutov_3-5_1950

Periodika

PACHNER Jaroslav. *Po řádu Milosrdných sester svatého Kříže zůstal rozsáhlý komplex budov*. Chomutovské noviny. 2018, **21**(11), 13.

STÜBIGER Gerhard. *Zájezdní hostinec „U zeleného stromu“ a „Jezuitský dvůr“*. Památky, příroda, život. 1998, **30**(2), 43-46.

Zdravotnická škola slaví půl století, muzeum připravilo výstavu. Chomutovské noviny. 2020, **23**(12), 14.

8. SEZNAM TABULEK A OBRÁZKŮ:

Tabulka 1: Vývoj názvů dolní a střední části Palackého ulice.....	18
Tabulka 2: Vývoj názvů horní části Palackého ulice	18
Tabulka 3 a 4: Demolice dolní a střední části ulice	21
Tabulka 4 a 5: Demolice horní části ulice.....	22
Tabulka 5: Voda - přehled informací	36
Tabulka 6: Otisky země (1) - přehled informací	37
Tabulka 7: Otisky země (2) - přehled informací	38

Obrázek 1: Historická předměstí v Chomutově, Zdroj: Vypracoval Radek Voch.....	8
Obrázek 2: Sykův územní plán z druhé poloviny 40. let, Zdroj: Vypracoval Radek Voch.....	11
Obrázek 3: Postup těžby hnědého uhlí do roku 2080, Zdroj: <i>Historický atlas měst České republiky, svazek č. 16 – Chomutov</i> . Obrázek č. 20, textový list s. 10.	12
Obrázek 4: Směrný územní plán z roku 1956, Zdroj: Vypracoval Radek Voch.....	13
Obrázek 5: Mnou provedené rozdělení Palackého ulice, Zdroj: Vypracoval Radek Voch	14
Obrázek 6: Horní část ulice před průrazem, přelom 19. a 20. století, Zdroj: Oblastní muzeum Chomutov	16
Obrázek 7: Předpokládaný průraz ulic na plánu z roku 1911, Zdroj: Vypracoval Radek Voch	17
Obrázek 8: Dolní část ulice VŘSR, situace k roku 1958, Zdroj: Vypracoval Radek Voch.....	19
Obrázek 9: Střední část ulice VŘSR, situace k roku 1958, Zdroj: Vypracoval Radek Voch ..	20
Obrázek 10: Horní část ulice (1), situace k roku 1958, Zdroj: Vypracoval Radek Voch	20
Obrázek 11: Horní část ulice (2), situace k roku 1958, Zdroj: Vypracoval Radek Voch	21
Obrázek 12: Budova České státní spořitelny a pojišťovny ve střední části ulice, konec 70. let. Zdroj: BROŽOVSKÝ Karel, FRANTA Karel, ŠPINAR Petr, ORNA Petr. <i>Chomutov: Vydavatelství a nakladatelství Novinář, 1980</i>	23
Obrázek 13: Hostinec U zeleného stromu - situace kolem roku 1900, Zdroj: BALÁŠOVÁ Michaela, RAK Petr, <i>Staré chomutovské hospody: ztracený svět z doby c.k. monarchie a první republiky</i> . Oblastní muzeum v Chomutově, 2006, s. 87.	24
Obrázek 14: Starý dvůr - situace po roce 1945, Zdroj: Rodinný archiv Hany Paierové.....	25
Obrázek 15: Areál Kongregace Milosrdných sester svatého Kříže - situace kolem roku 1960, Zdroj: Sbíрка Roberta Kleina	26
Obrázek 16: Hlavní budova řádu před rozšířením o druhé patro, Zdroj: BRET Vojtěch, STISKA Václav, PACHNER Jaroslav. <i>Chomutov ve starých pohlednicích</i> , Dvůr Králové nad Labem: FORTprint, 1992.....	27
Obrázek 17: Dům č. p. 269 - situace v roce 1961, Zdroj: SOkA Chomutov se sídlem v Kadani, MěNV Chomutov, karton č. 107	28
Obrázek 18: Půdorys domu č. p. 269, Zdroj: SOkA Chomutov se sídlem v Kadani, MěNV, karton č. 107.....	28
Obrázek 19: Dům č. p. 278 - situace v roce 1965, Zdroj: SOkA Chomutov se sídlem v Kadani, MěNV Chomutov, karton č. 108	29

Obrázek 20: Dům č. p. 283 - situace v roce 1965, Zdroj: SOkA Chomutov se sídlem v Kadani, MěNV Chomutov, karton č. 108	30
Obrázek 21: Dům č. p. 286 - situace 1965, Zdroj: SOkA Chomutov se sídlem v Kadani, MěNV Chomutov, karton č. 109	31
Obrázek 22: Dům č. p. 1083 - situace na přelomu 50. a 60. let, Zdroj: Sbíрка Roberta Kleina	32
Obrázek 23: Dům č. p. 1083 v letech 1905 a 1969, Zdroj: Vypracoval Radek Voch.....	33
Obrázek 24: Půdorys domu č. p. 1083 v roce 1952, Zdroj: Vypracoval Radek Voch.....	33
Obrázek 25: Hotel Armabeton, Zdroj: Vypracoval Radek Voch.....	35
Obrázek 26: Socha Voda, Zdroj: SOkA Chomutov se sídlem v Kadani, MěNV Chomutov, O 85.....	36
Obrázek 27: Otisky země (1), Zdroj: https://sochyamesta.cz/zaznam/9184	37
Obrázek 28: Otisky země (2), Zdroj: https://sochyamesta.cz/zaznam/9184	38
Obrázek 29: Územní plán z roku 1966, Zdroj: <i>Historický atlas měst České republiky, svazek č. 16 – Chomutov</i> . Obrázek č. 12, textový list s. 19.....	39
Obrázek 30: Model městského centra vypracován na základě územního plánu z roku 1966, Zdroj: <i>Historický atlas měst České republiky, svazek č. 16 – Chomutov</i> . Obrázek č. 12, textový list s. 19	39
Obrázek 31: Původní podoba výškového domu v centru města, Zdroj: Vypracoval Radek Voch	40
Obrázek 32: Tramvajová trať - plán z roku 1981, Zdroj: Vypracoval Radek Voch	41
Obrázek 33: Městské centrum v roce 1950, Zdroj: ÚAZK. Chomutov 3-5. Státní mapa 1 : 5 000 se sítí, 1950 [online]. Praha: Ústřední archiv zeměměřictví a katastru, [cit. 2020-01-04].	50
Obrázek 34: Městské centrum v roce 1975, Zdroj: ÚAZK. Chomutov 3-5. Státní mapa 1 : 5 000 – odvozená, 1975 [online]. Praha: Ústřední archiv zeměměřictví a katastru, [cit. 2020-01-04].....	50
Obrázek 35: Městské centrum v roce 1989, Zdroj: ÚAZK. Chomutov 3-5. Státní mapa 1 : 5 000 – odvozená, 1989 [online]. Praha: Ústřední archiv zeměměřictví a katastru, [cit. 2020-01-04].....	51
Obrázek 36: Žižkovo náměstí a Palackého ulice, přelom 50. a 60. let, Zdroj: soukromá sbírka Roberta Kleina.....	51
Obrázek 37: Dolní část ulice na konci 50. letech, Zdroj: Chomutov včera a dnes, 1945-1975, Chomutov: Okresní knihovna Chomutov, 1975.	52
Obrázek 38: Střední část ulice na počátku 50. let, Zdroj: Chomutov včera a dnes, 1945-1975, Chomutov: Okresní knihovna Chomutov, 1975.	52
Obrázek 39: Horní část ulice (2) na konci 50. let, Zdroj: Chomutov včera a dnes, 1945-1975, Chomutov: Okresní knihovna Chomutov, 1975.	53
Obrázek 40: Demolice střední části ulice v roce 1961, Zdroj: soukromá sbírka Roberta Kleina	53
Obrázek 41: Demolice střední části ulice v roce 1961, Zdroj: soukromá sbírka Roberta Kleina	54
Obrázek 42: Panelová výstavba ve střední části ulice, první polovina 60. let, Zdroj: soukromá sbírka Roberta Kleina.....	54

Obrázek 43: Panelové sídliště v dolní části ulice, polovina 60. let, Zdroj: Chomutov včera a dnes, 1945-1975, Chomutov: Okresní knihovna Chomutov, 1975.....	55
Obrázek 44: Nová panelová zástavba ve střední části ulice, polovina 60. let, Zdroj: soukromá sbírka Roberta Kleina.....	55
Obrázek 45: Pohled na horní část (2) a již odstraněnou horní část (1), druhá polovina 60. let, Zdroj: SOkA Chomutov se sídlem v Kadani, MěNV, O 85.....	56
Obrázek 46: Nová panelová výstavba v horní části ulice (1), v popředí Napitá čtvrť, první polovina 70. let, Zdroj: Oblastní muzeum v Chomutově.....	56
Obrázek 47: Celkový pohled na horní část ulice ze Žižkova náměstí, polovina roku 1975, Zdroj: Chomutov včera a dnes, 1945-1975, Chomutov: Okresní knihovna Chomutov, 1975.	57
Obrázek 48: Výstavba výškového domu Armabeton a OD Prior, druhá polovina 70. let. Zdroj: Oblastní muzeum v Chomutově.....	57
Obrázek 49: Budova hlavní pošty v horní části ulice (1), konec 70. let. Zdroj: BROŽOVSKÝ Karel, FRANTA Karel, ŠPINAR Petr, ORNA Petr. Chomutov:.....	58
Obrázek 50: Pohled na nové centrum města, rok 1989, Zdroj: Pohlednice Chomutov, Bratislava: Pravda, 1989.	58

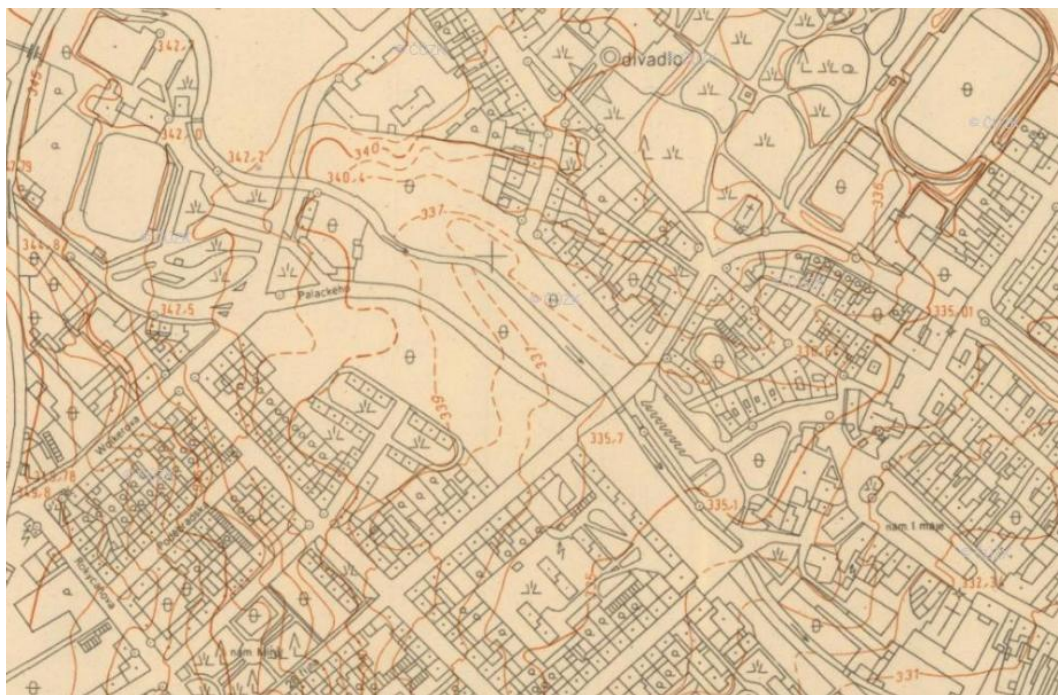
9. SEZNAM ZKRATEK

č. p.	číslo popisné
ČSD	Československé dráhy
Dr.	doktor
ing. arch.	inženýr architekt
inv. č.	inventární číslo
Kčs	Koruna československá
KPÚ	Krajský projektový ústav
MěNV	Městský národní výbor
n. p.	národní podnik
OÚNZ	Okresní ústav národního zdraví
OV KSČ	Okresní výbor Komunistické strany Československa
SOkA	Státní okresní archiv
ÚAZK	Ústřední archiv zeměměřictví a katastru
VŘSR	Velká říjnová socialistická revoluce

10. PŘÍLOHY

Obrázek 33: Městské centrum v roce 1950,
Zdroj: ÚAZK. Chomutov 3-5. Státní mapa 1 : 5 000 se sítí, 1950 [online]. Praha: Ústřední archiv zeměměřictví a katastru, [cit. 2020-01-04].

Obrázek 34: Městské centrum v roce 1975,
Zdroj: ÚAZK. Chomutov 3-5. Státní mapa 1 : 5 000 – odvozená, 1975 [online]. Praha: Ústřední archiv zeměměřictví a katastru, [cit. 2020-01-04].

Obrázek 35: Městské centrum v roce 1989,
Zdroj: ÚAZK. Chomutov 3-5. Státní mapa 1 : 5 000 – odvozená, 1989 [online]. Praha: Ústřední archiv
zeměměřictví a katastru, [cit. 2020-01-04].

Obrázek 36: Žižkovo náměstí a Palackého ulice, přelom 50. a 60. let,
Zdroj: soukromá sbírka Roberta Kleina

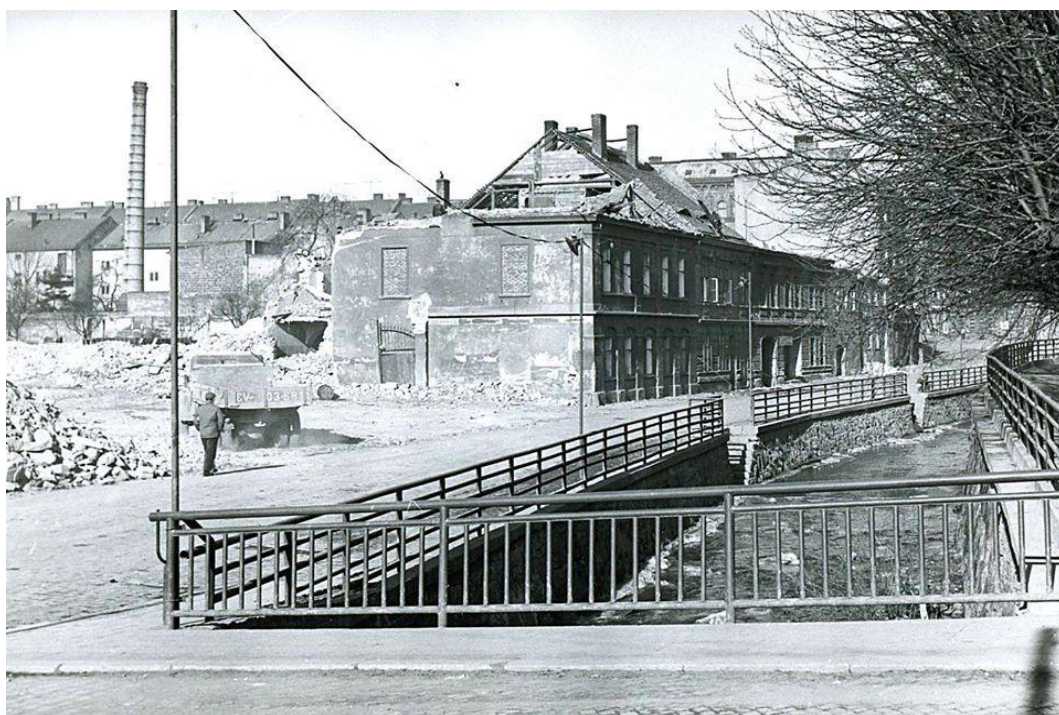
Obrázek 37: Dolní část ulice na konci 50. let,
Zdroj: Chomutov včera a dnes, 1945-1975, Chomutov: Okresní knihovna Chomutov, 1975.

Obrázek 38: Střední část ulice na počátku 50. let,
Zdroj: Chomutov včera a dnes, 1945-1975, Chomutov: Okresní knihovna Chomutov, 1975.

Obrázek 39: Horní část ulice (2) na konci 50. let,
Zdroj: Chomutov včera a dnes, 1945-1975, Chomutov: Okresní knihovna Chomutov, 1975.

Obrázek 40: Demolice střední části ulice v roce 1961,
Zdroj: soukromá sbírka Roberta Kleina

Obrázek 41: Demolice střední části ulice v roce 1961,
Zdroj: soukromá sbírka Roberta Kleina

Obrázek 42: Panelová výstavba ve střední části ulice, první polovina 60. let,
Zdroj: soukromá sbírka Roberta Kleina

Obrázek 43: Panelové sídliště v dolní části ulice, polovina 60. let,
Zdroj: Chomutov včera a dnes, 1945-1975, Chomutov: Okresní knihovna Chomutov, 1975.

Obrázek 44: Nová panelová zástavba ve střední části ulice, polovina 60. let,
Zdroj: soukromá sbírka Roberta Kleina

Obrázek 45: Pohled na horní část (2) a již odstraněnou horní část (1), druhá polovina 60. let,
Zdroj: SOkA Chomutov se sídlem v Kadani, MěNV, O 85.

Obrázek 46: Nová panelová výstavba v horní části ulice (1), v popředí Napitá čtvrť, první polovina 70. let,
Zdroj: Oblastní muzeum v Chomutově

Obrázek 47: Celkový pohled na horní část ulice ze Žižkova náměstí, polovina roku 1975, Zdroj: Chomutov včera a dnes, 1945-1975, Chomutov: Okresní knihovna Chomutov, 1975.

Obrázek 48: Výstavba výškového domu Armabeton a OD Prior, druhá polovina 70. let.
Zdroj: Oblastní muzeum v Chomutově

Obrázek 49: Budova hlavní pošty v horní části ulice (1), konec 70. let.
Zdroj: BROŽOVSKÝ Karel, FRANTA Karel, ŠPINAR Petr, ORNA Petr. Chomutov:

Obrázek 50: Pohled na nové centrum města, rok 1989,
Zdroj: Pohlednice Chomutov, Bratislava: Pravda, 1989.